

Psychická rizika adoptivních rodičů

Michaela Martincová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Martincová**
Osobní číslo: **H128455**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Psychická rizika adoptivních rodičů**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na psychická rizika rodičů pramenící z adopce dítěte;
- na vyzdvížení adoptivních rodičů, jakožto obdivuhodných lidí;
- na hledání odpovědi na otázku, proč většina adoptivních rodičů adopci před společností tají.

Součástí práce bude empirické šetření zaměřené na zjištění vztahu adoptivního rodiče k dítěti, motivů rodičů k adopci a zjišťování, jakými způsoby čelili psychickému nátlaku během adopce.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Colorosová, B., **Krizové situace v rodině**. Kar, 2008.

Konečná, H., **Na cestě za dítětem**. Praha: Academia, 2003.

Schoolerová, J. E., **Adopce: vztah založený na slibu**. Praha: Návrat domů, 2002.

Vagnerová, M., **Vývojová psychologie, dětství a dospívání**. Praha: Karolinum, 2012.

Zezulová, D., **Pěstounská péče a adopce**. Praha: Portál 2012.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Halka Prášilová, Ph.D.

Institut mezioborových studií

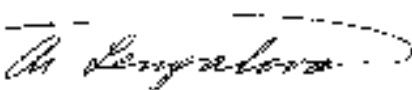
Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

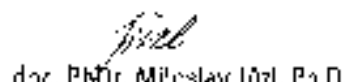
Ve Zlině dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanko

doc. PhDr. Miroslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součástí práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 14. 4. 2015

BARBARA MANDRHOVÁ (příjmením)
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na téma psychických rizik adoptivních rodičů. V teoretické části jsou uvedeny obecné poznatky týkající se adopce a následné vymezení a popis procesu adopce. Dále jsou zde obsaženy další formy náhradní rodinné péče a jejich obecný popis. Práce se také zabývá poznatky z vývojové psychologie zahrnující období dětství. Praktická část obsahuje rozhovory s adoptivními rodiči. Hlavním cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, jakým způsobem probíhal jejich proces adopce z pozice adoptivních rodičů a které situace pro ně byly, především z psychologického hlediska, zatěžující.

Klíčová slova: adopce, proces adopce, adoptivní rodiče, adoptivní dítě, rodina.

ABSTRACT

Bachelor's thesis is focused on a topic of psychological risk of adoptive parents. The theoretical part brings an introduction to a general knowledge regarding adoption and further definitions and description of the process of adoption. After that, there are defined another forms of surrogate family care and their general description. The thesis also concerns recent knowledge of developmental psychology focused on a childhood's period. Furthermore, this thesis contains some interviews with adoptive parents. The main aim of these interviews was to figure out in which ways was their adoption process conducted and which situations were burdensome for them, especially from psychological point of view.

Keywords: adoption, adoption process, adoptive parents, adoptive children, family.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Halce Prášilové, Ph.D. za vstřícnost při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala svým rodičům Janě a Tomášovi a sourozencům Andree a Lukášovi za podporu při studiu a tvorbě bakalářské práce. Také děkuji přátelům, zejména Mgr. Bohdaně Menšíkové, taktéž za podporu při tvorbě bakalářské práce.

Zároveň děkuji zúčastněným rodinám za jejich spolupráci a především za ochotu při průběhu výzkumného šetření.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ADOPCE	10
1.1 POJEM ADOPCE	10
1.1.1 Historie adopce.....	11
1.2 OSTATNÍ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	12
1.2.1 Poručenství.....	13
1.2.2 Opatrovnictví dítěte.....	13
1.2.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství.....	14
1.2.4 Ústavní výchova.....	15
1.3 PROCES ADOPCE V ČESKÉ REPUBLICE	15
2 PŘÍPRAVA NASTÁVAJÍCÍCH RODIČŮ	21
2.1 OKOLNOSTI VEDOUcí K ADOPCI	21
2.2 PŘÍPRAVA NA PŘÍCHOD ADOPTOVANÉHO DÍTĚTE.....	23
2.3 PŘÍCHOD DÍTĚTE DO RODINY	25
2.3.1 Fáze adaptace	26
2.4 ÚSKALÍ V INFORMOVANOSTI DÍTĚTE O ADOPCI.....	28
2.4.1 Kdo je rodič.....	28
2.4.2 Kdy s dítětem mluvit o adopci	29
3 ADOPCE A VÝCHOVA	31
3.1 ONTOGENEZE V KOSTCE.....	31
3.2 VÝCHOVA VERSUS GENY	37
3.2.1 Vliv dědičnosti a výchovy na osobnost jedince	39
3.3 RELAXACE	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 PSYCHIKA RODIČŮ BĚHEM PROCESU ADOPCE	42
4.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	42
4.2 ANALÝZA ROZHovorŮ S RODIČI.....	44
4.3 SHRnutí A POZNATKY K ADOPCI Z POHLEDU ÚČASTNÍKA ADOPCE.....	53
4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	54
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Téma bakalářské práce zabývající se psychickými riziky adoptivních rodičů jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem se při diskuzích na toto téma setkávala převážně s negativními reakcemi, popřípadě chápání tohoto kroku jakožto nouzového řešení situace při touze po rodině. Ovšem málokdo se zamyslel nad skutečností, jak těžkým a psychicky náročným situacím jsou adoptivní rodiče vystavováni. Každý jistě zná společensky daný vzorec vývoje partnerského vztahu. Svatba, společné bydlení, založení rodiny, výchova potomků. Již od útlého věku jsme v naší kultuře vedeni, že tento vzorec je správný a měli bychom se jím řídit. Co když nastane například biologický problém a partneři nemohou počít potomka? Málokdo se dokáže vcítit do jejich situace, kdy musí neustále reagovat na otázky typu: Kdy už konečně hodláte založit rodinu? Kolik budete mít dětí? Máš nejvyšší čas na děti. Jak dlouho chcete ještě čekat? A dalo by se pokračovat. Pokud se následně partneři rozhodnou pro adopci, je tento společenský nátlak pouze tzv. zahřívacím kolem. Samotné vyrovnání se s faktem, že nemohou počít svého biologického potomka, je velice zdrcující a vyžaduje vzájemnou oporu a empatii obou partnerů.

Cílem bakalářské práce bude především popsat, jakým způsobem probíhá proces adopce v České republice, čemu všemu jsou adoptivní rodiče vystavováni a do jaké míry je chování dítěte ovlivněno geny a do jaké míry výchovou.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí na teoretickou a praktickou. Teoretická část je členěna do tří kapitol. V první kapitole popíši obecné poznatky týkající se pojmu adopce. Dále popíši jiné možné formy náhradní rodinné péče a samotný proces adopce v České republice. Ve druhé kapitole se zaměřím na proces adopce z pohledu adoptivních rodičů zahrnující důvody k adopci, období čekání na adoptované dítě a následné přijetí dítěte do nové rodiny. Třetí kapitola bude věnována stručným poznatkům z vývojové psychologie zahrnující období dětství a faktům týkající se vlivu dědičnosti a výchovy na osobnost jedince, která se promítá v jeho následném budoucím chování.

V praktické části se zaměřím na zkoumání psychicky náročných situací, které zažívají adoptivní rodiče během procesu adopce a dále na jejich pohled týkající se průběhu tohoto procesu. Tyto faktory jsem zkoumala pomocí polostrukturovaných rozhovorů s manželskými páry, kteří se díky adopci stali rodiči.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOPCE

V našem státě je adopce nejvyšší možnou a zároveň nejčastěji realizovanou formou náhradní rodinné péče. Z právního hlediska se užívá pojem osvojení. Oba pojmy označují jeden a tentýž proces, přičemž společností je jednoznačně preferován pojem adopce. Rozdílem je, že právní prostředí pojem adopce nezná a v zákoně se tedy užívá pouze označení osvojení, které je charakterizováno, jako přijetí cizí osoby za vlastní.

1.1 Pojem adopce

Jak už je výše uvedeno, adopce je v České republice nejvyšší možná a nejčastěji realizovaná forma náhradní rodinné péče. Nejzákladnější charakteristikou adopce, kterou se zcela odlišuje od jiných druhů péče o dítě, je podmínka, kdy dítě určené pro tento druh péče musí být tzv. právně volné. *„Znamená to, že jejich rodiče se jich vzdali hned po narození a toto svoje rozhodnutí stvrdili po uplynutí ochranné lhůty, která trvá šest týdnů, nebo že je splněna doba tzv. kvalifikovaného nezájmu, což je u novorozenců dva měsíce, u starších dětí šest měsíců“.*¹

V případě podepsání souhlasu s osvojením biologickými rodiči nebo soudním vyslovením nezájmu o dítě, je následně možné dítě předat vhodným žadatelům o adopci. Adopcí zanikají veškerá práva a povinnosti biologických rodičů vůči dítěti, která přebírají adoptivní rodiče. V rodném listě dítěte jsou biologičtí rodiče vymazáni a zapsáni rodiče adoptivní. Dále dítě nese stejné příjmení a vznikají plnohodnotné příbuzenské vztahy mezi členy rodiny.²

V naší republice je možné adoptovat pouze nezletilé dítě. Při adopci musí být také zachován přiměřený věkový rozdíl mezi žadateli a dítětem. *„Doba, kdy mohli osvojit jen lidé čtyřicetiletí a starší je skutečně dávno pryč. Zákon požaduje přiměřený věkový rozdíl mezi dítětem a osvojiteli. Za „optimální“ bývá považován rozdíl 25 – 35 let, za „ještě přiměřený“ do 40 let.“*³ Důležité je si uvědomit, že adopce je nezrušitelný právní akt, při kterém dochází k trvalému propojení osudů adoptivních rodičů a dítěte. Jde o početí, které vzniká v srdci adoptivních rodičů.

¹ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 15

² ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 16

³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 10

Mezinárodní adopce

Mezinárodní adopce je forma adopce, pro kterou je charakteristické přijetí dítěte z ciziny nebo do ciziny. „Pro určení, zda se jedná o mezinárodní osvojení (adopci) je rozhodujícím pojmem „obvyklé bydliště žadatele“, tedy kde žadatel pracuje, skutečně bydlí a kde má zázemí.“⁴ K této formě se přistoupí v takovém případě, pokud se pro dítě nenajde vhodná rodina v zemi jeho původu. V naší republice dochází převážně k adopci z ciziny. Což je zřejmé na základě převýšení počtu rodin žádajících o adopci k počtu dětí právně volných. Ve vyšší společnosti se hovoří o jakémisi společenském trendu, kdy dochází k adopci z kulturně různorodých zemí. Příkladem mohou být adopce z afrických zemí, které rozdělily společnost na dva tábory. Jeden tuto adopci podporuje s tím, že dítěti je poskytnuta lepší životní úroveň a druhý tábor je přesvědčen, že si každý jedinec v sobě nese vrozené vzorce chování, které jsou specifické pro každou kulturu a dochází tak ke stěžejní situaci, se kterou se dítě během své adaptace ve zcela novém prostředí musí vypořádávat.

Mezinárodní adopce je zprostředkována na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, tzv. Haagské úmluvě o ochraně dětí, která je v České republice platná od 1. 6. 2000.⁵

1.1.1 Historie adopce

Historicky první nalezinec byl založen roku 787 v Miláně z podnětu tamního arcibiskupa a v jím zakoupeném domě. Církevní hodnostáři vybídli z Rouenu kněze, aby v kázáních hovořili o osudu osiřelých dětí. Měli vybízet matky takových novorozenců, aby je přinesli do kostela. Tam byly zřízeny pro tento účel zvláštní mramorové mísy. Odložených dětí se ujímaly zbožné osoby.⁶

Děti, které byly přijaty do nalezince, neměly rozhodně vyhráno. Existovaly ústavy s takřka stoprocentní úmrtností. Dlouhodobě se u dětí pohybovala kolem 70%. Na vysokém procentu úmrtnosti se nepodíleli pouze nemoci, špatné hygienické podmínky nebo nedostačující výživa, ale především také psychické strádání.⁷

⁴ Mezinárodní osvojení, Osvojení [online].[cit.2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>

⁵ Mezinárodní osvojení, Osvojení [online].[cit.2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>

⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 12-13

⁷ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 13-14

První institucí pečující o osiřelé děti na území Čech a Moravy byl Vlašský špitál založený na počátku 16. století Italy. Potýkal se ovšem s finančními problémy a v druhé polovině 18. století jej Marie Terezie společně s Josefem II zestátnili, jelikož oba byli zastánci kolektivní výchovy osiřelých dětí v ústavech. Následoval vznik řady obdobných institucí. V roce 1883 jich v Čechách bylo okolo jedna dvaceti, a to jak soukromých, tak veřejných. Přesto však úmrtnost, zejména malých dětí, byla vysoká. Proto se zřídila speciální péče, kterou bychom dnes nazvali péčí pěstounskou.⁸

1.2 Ostatní formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče nezahrnuje pouze adopci, ale také další formy péče o dítě. Tyto formy péče volí převážně rodiny, které mají své biologické děti nebo rodiny, které dítě adoptovali a následně chtějí rozšířit svojí rodinu „volnějším“ druhem péče o dítě, než je adopce. Do nové, případně přechodné rodiny, se dítě může dostat:

- z původní rodiny,
- z porodnice,
- z kojeneckého ústavu,
- z dětského domova nebo jiného školského zařízení,
- ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc včetně dětského centra,
- ze zařízení pro osoby se zdravotním postižením,
- z azylového domu.⁹

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, lze v České republice mimo adopce uskutečnit tyto další formy péče o dítě:

- poručenství,
- opatrovnictví,
- svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství,
- ústavní výchovu.¹⁰

⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 14-19

⁹ BOUBELOVÁ, V., Průvodce náhradní rodinnou péčí, s. 4

¹⁰ Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012

1.2.1 Poručenství

Není-li tu žádný z rodičů, který má vůči svému dítěti vykonávat rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka, popřípadě poručníky, jedná-li se o manželský pár. Vůči dítěti je složen poručenský slib, který je zavazující k převzetí rodičovské odpovědnosti a ke správě majetku dítěte.¹¹

Poručníka mohou navrhnout soudu biologičtí rodiče, případně je soudem jmenovaná některá příbuzná osoba nebo jiný vhodný člověk. Podmínky, které musí poručník splňovat, jsou svéprávnost a způsob života zaručující tuto funkci řádně vykonávat. Vůči dítěti přebírá stejná práva a povinnosti jako rodič, vyjma vyživovací povinnosti. Značnou nevýhodou této formy péče je, že veškerá zásadní rozhodnutí musí být konzultována s rodiči dítěte a následně schválena soudem. Zde nastává značné riziko, jelikož ne všichni rodiče upřednostňují zájem dítěte. K dítěti se chovají lhostejně a následně mohou poručníkům komplikovat jejich péči. Nemusí se přitom jednat pouze o tzv. přímé naschvály. Příkladem může být otázka výchovy. Každý dospělý člověk má na výchovu dítěte jiný pohled a mnohdy rodiče, ať už se jedná o biologické či adoptivní, hledají správnou tzv. střední cestu. Při poručenství jsou tu najednou tři nebo čtyři dospělí lidé hledající jedno řešení.¹²

Poručenství zaniká plnoletostí svěřeného dítěte, jeho osvojením nebo v případě, kdy alespoň jeden z rodičů je schopen plnit rodičovskou odpovědnost.¹³

1.2.2 Opatrovnictví dítěte

„Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon.“¹⁴

Opatrovník je nejčastěji jmenován pro správu jmění dítěte, kdy je povinen pravidelně předkládat soudu zprávy a účty ze správy jmění dítěte.¹⁵

¹¹ Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012

¹² Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012

¹³ Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012

¹⁴ Občanský zákoník, In: §943, 89/2012 Sb. 2012

¹⁵ Občanský zákoník, In: §943, 89/2012 Sb. 2012

1.2.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství

„Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (pečující osoby).“¹⁶

Pečující osoba musí zaručit řádnou péči o svěřené dítě a mít trvalé bydliště na území České republiky.

Pěstounská péče je v České republice druhou nejčastější realizovanou formou náhradní rodinné péče. *„Za současné právní úpravy a v případě absence institutu pěstounské péče by všechny děti, které nejsou právně volné, ale z různých důvodů nemohou vyrůstat v biologické rodině, musely zůstat v ústavní péči.“¹⁷* Jedná se tedy o jakousi formu mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, jež toto dítě do výchovy přijímá. Pěstouni nemají rodičovská práva a také nemají vůči dítěti vyživovací povinnost, tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům. Podobně jako v u poručenství, veškerá zásadní rozhodnutí musí pěstouni konzultovat s biologickými rodiči.¹⁸

Novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, s účinností k 1. 1. 2013, došlo k významné změně v oblasti státní podpory v pěstounské péči.

Dávkami pěstounské péče jsou:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.¹⁹

Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí. Z této formy péče o dítě později vznikl nový druh, který je označován pěstounskou péčí na přechodnou dobu. *„Obecně řečeno se jedná o péči v takovém případě, kdy biologičtí rodiče dítěte nejsou dočasně, po určitou dobu schopni vykonávat své rodičovské povinnosti a o dítě soustavně a kvalitně pečovat, nebo když se pro dítě teprve zajišťuje dlouhodobější*

¹⁶ Občanský zákoník, In: §953, 89/2012 Sb. 2012

¹⁷ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 46

¹⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 47-48

¹⁹ BOUBELOVÁ, V., Průvodce náhradní rodinnou péčí, s. 11

řešení ve formě klasické pěstounské péče či osvojení.“²⁰ Hlavní smysl této péče spočívá v poskytnutí času rodičům, kteří řeší své osobní problémy nebo zažívají dočasnou nouzi, která se týká především mladých rodičů, kteří nejsou na rodičovství zcela připraveni.

1.2.4 Ústavní výchova

Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě.²¹

Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na tři roky a je možné ji před uplynutím této doby opakovaně prodloužovat. „Z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti“.²²

Ústavní výchova zahrnuje tyto instituce:

- kojenecké ústavy,
- diagnostické ústavy,
- dětské domovy,
- dětské domovy se školou,
- výchovné ústavy,
- domovy pro osoby se zdravotním postižením.²³

Je důležité poznamenat, že ústavní výchova je poslední uskutečňovanou variantou náhradní rodinné péče. Pokud je to možné, vždy se upřednostňuje některá z výše uvedených forem péče o dítě.

1.3 Proces adopce v České republice

Pokud se manželé, ve většině případů, dokázali společně vypořádat se skutečností, že nemohou počít svého biologického potomka a rozhodnou se pro náhradní rodinnou péči,

²⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 54

²¹ Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012

²² Občanský zákoník, In: §974, 89/2012 Sb. 2012

²³ Ústavní péče. Náhradní rodina[online].[cit.2015-1-3].

Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

musí počítat s tím, že to rozhodně nebyla první ani poslední zkouška jejich vztahu. Pod slovem osvojení se skrývá mnoho úskalí, se kterými se musejí v tomto dlouhodobém procesu nastávající rodiče neustále vypořádávat.

Rozhodnutí

Pokud se manželé rozhodnou pro náhradní rodinnou péči z důvodu neplodnosti, měli by tento fakt plně přijmout a vyrovnat se se skutečností, že nemohou počít potomka. Byť se to jeví jako logické, ve skutečnosti to není jednoduchý úkol. Jeho zdolání však ovlivňuje budoucí plné přijetí cizího dítěte.

Pokud manželé mají drobné pochybnosti, mohou využít test, tzv. Pověz mi zrcadlo. Jedná se o soubor 21 otázek (u žadatelů o pěstounskou péči 22 otázek) týkajících se náhradní rodinné péče, na které dotazující odpovídají pouze ano nebo ne.²⁴

Příklady otázek uvedených v testu Pověz mi zrcadlo:

- Přijmout dítě do NRP je mé vlastní rozhodnutí. Není to jen snaha vyhovět, maskující osobní nechuť k takovému kroku.
- Zcela jednoznačně souhlasím výrokem: Není podstatné, jaké bude mít dítě vzdělání. Podstatné je, aby z něj vyrostl dobrý člověk.
- Jsem dítěti schopen říci, že některé děti se nenarodí svým tatínkům a maminkám, ale to vůbec nic nemění na tom, že se mají moc rádi.
- Přes všechno předchozí si již nyní umím představit budoucí hodnotný a naplněný život i bez dítěte. Jsem přesvědčen, že dnem, kdy se mohu dozvědět, že zřejmě napořád zůstanu (zůstaneme) bez dětí, se můj život nezhroutí.
- Speciální otázka pro žadatele o pěstounskou péči – Jsem přesvědčen, že dokáží psychicky (zejména pak emočně) ustát případné kontakty biologických rodičů s dítětem, projevy jejich mnohdy specifické osobnosti a příslušné dopady jejich návštěv a povahy na chování a prožívání dítěte i moje (naše).²⁵

²⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 72

²⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 72-74

Podání žádosti

Žadatelé podají žádost o náhradní rodinnou péči buďto na obecní úřad s rozšířenou působností nebo magistrát města, konkrétně na sociálně-právní oddělení ochrany dětí oboru sociálních věcí. Následně je jim přidělen sociální pracovník, který je provází během celého procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Prvotním úkolem sociálního pracovníka je provést seznamovací a informační pohovor zabývající se motivací rodičů a jejich představami o jejich budoucím dítěti. Následně žadatelé obdrží potřebné formuláře k vyřízení žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče. Aby žádost byla úplná, je potřebné doložit následující doklady:

- doklad o státním občanství nebo povolení k dlouhodobému či trvalému pobytu,
- fotografie obou žadatelů,
- zprávu o zdravotním stavu,
- potvrzení o stálém příjmu od zaměstnavatele, pokud možno i jeho posudek,
- zprávu o sociálních poměrech (pro psychologa se jedná o základní a nejdůležitější zdroj informací),
- opis rejstříku trestů,
- písemný souhlas s absolvováním přípravy na přijetí dítěte,
- stanovisko (posudek) obecního úřadu,
- příprava a posouzení krajským soudem.²⁶

Poté krajský úřad provede posudkovým lékařem posouzení zdravotního stavu žadatelů a jim absolvování přípravy (kurzu) na přijetí dítěte. Po ukončení této přípravy následuje psychologické vyšetření. V této fázi je možné využít techniky skupinové terapie, během které mohou uchazeči o náhradní rodinnou péči vzájemně diskutovat o svých obavách, mohou vznášet nejrůznější dotazy či myšlenky, což může mít příznivý vliv na jejich sebedůvěru. Pokud žadatelé úspěšně projdou odborným posouzením na krajském úřadě, obdrží správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli. Jestliže žadatelé byli neúspěšní, mají možnost do patnácti dnů od obdržení rozhodnutí podat odvolání na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Ministerstvo ČR může rozhodnutí

²⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 74-80

krajského úřadu potvrdit nebo rozhodnout o zařazení žadatelů do evidence vhodných uchazečů o náhradní rodinnou péči.²⁷

Čekání na nabídku dítěte

Zpravidla nejdelším obdobím celého procesu bývá čekání na nabídku dítěte. Důvodem je převyšující počet žadatelů oproti počtu dětí, které jsou právně volné a také snaha nalézt nejvhodnější rodinu pro konkrétní dítě tak, aby v centru stál vždy zájem dítěte. I tato fáze skrývá značná úskalí, kterým musí budoucí rodiče čelit. Nastávající rodiče musí být připraveni na to, že nový člen rodiny může přijít každým dnem. S tím souvisí připravení dětského pokoje, vybavení, hračky, základní oblečení a další. Najednou byt či dům vypadá, jako by s nimi dítě dávno bydlelo. Rodiče, kteří počnou svého potomka, s určitostí ví, kdy se stane „skutečným“ členem jejich domácnosti. Ale žadatelé o náhradní rodinnou péči tuto značnou výhodu nemají. Mohou čekat od několika měsíců po několik let, než se jejich touha po dítěti naplní. *„Obecně platí, že čím jsou nároky žadatelů vyšší, tím se zpravidla doba čekání prodlužuje.“*²⁸

Pokud osvojení není zprostředkováno do tří let od zařazení žadatelů do evidence, dojde k předání dokumentů na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Do zprostředkování osvojení se zapojí i ministerstvo, které vede ve své evidenci děti, které se nepodařilo umístit v rámci jednotlivých krajů po dobu tří měsíců. Pokud ani Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR po dobu dalších šesti měsíců nenabídne žadatelům dítě vhodné k osvojení, předá, v případě jejich předchozího písemného souhlasu, kopie dokumentů jejich žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče Úřadu pro mezinárodně - právní ochranu dětí v Brně. Tento úřad se následně snaží zprostředkovat osvojení v cizině.²⁹

Nastávající rodiče by období čekání na příchod dítěte do rodiny měli využít k neustálému prohlubování svých znalostí ohledně adopce.

²⁷ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 82-83

²⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 84

²⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 84-87

Poradní sbor

Rozhodnutí o tom, jaké dítě přijde do jaké rodiny, není rozhodně náhodné. O přidělení dítěte rozhoduje soud na základě doporučení poradního sboru. Ten se skládá z komise odborníků, například z oborů psychologie, pediatrie, pedagogiky a dalších odvětví působících v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Poradní sbory jsou zřizovány hejtmanem daného kraje a jsou tvořeny minimálně pěti členy.³⁰

Jedním z nejdůležitějších článků celého průběhu osvojení je psycholog. V poradním sboru má za úkol prostudovat dokumentaci dítěte a následně ucelit představu o budoucím rodinném prostředí, které by bylo pro dítě nejvhodnější. Mnohdy se nejedná o zcela jednoduchou práci, už z toho důvodu, že dokumentace nemusí být úplná nebo často bývá zkreslena samotnou matkou, která ji vyplňuje. Dalším úkolem psychologa v rámci poradního sboru je představení vytipovaných žadatelů. Právě psycholog je zná nejlépe, ať už z úvodních pohovorů nebo mapování sociálního prostředí, které se žadateli absolvoval.³¹

Jakmile poradní sbor vybere nejvhodnější žadatele, kontaktuje sociální pracovníci, která je má na starost. Nastávající rodiče jsou na příslušném krajském úřadě seznámeni se všemi údaji o jejich budoucím dítěti. Poté už nic nebrání setkání dítěte s budoucími rodiči.³²

Převzetí dítěte do péče

Pro nastávající rodiče, kteří se nemohou dočkat svého dítěte, často dochází ke změně prožívání. Z euforického pocitu štěstí pociťují náhle pocit rozrušení a stres, který je způsoben prvním setkáním. I v tomto okamžiku by měl být nastávajícím rodičům nápomocen psycholog. V některých případech nastává situace, že se budoucí rodiče chovají zdrženlivěji a neprojevují žádné emoce. To je další úkol psychologa, který by měl být schopen rozpoznat původ tohoto chování. V některých případech se totiž i u jinak bohatě citově rozvinutých a diferencovaných osob může stát, že se u nich spustí obranný mechanismus ne nepodobný mechanismu popření. Nabídka konkrétního dítěte jim po zdoluhavém a emočně stresujícím čekání, protknutém mnohdy pocity nejistoty

³⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 88

³¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 89-90

³² GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 92-93

a ochabující naděje, může připadat natolik neskutečná a nepravděpodobná, že se ji snaží obranně popřít. Tento postoj ale většinou nemá dlouhého trvání. Jak už jsem zmiňovala, vyhodnocení této situace náleží zkušenému psychologovi, který by ji měl správně vyhodnotit.³³

Co se týče administrativní stránky, rodiče v této chvíli obdrží „oznámení o vhodnosti“ a mají 30 dnů na podání žádosti o svěřením dítěte do zkušební péče, která bývá nazývána před- adopční. Délka této formy péče je dána zákonem, a to po dobu 3 měsíců. Proces adopce je ukončen až následným rozhodnutím soudu.³⁴

³³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 94-95

³⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 96-97

2 PŘÍPRAVA NASTÁVAJÍCÍCH RODIČŮ

2.1 Okolnosti vedoucí k adopci

Pokud pozorujeme děti například na dětském hřišti, téměř každá holčička bude mít panenku a kluk nějaké auto, plyšové zvířátko či jinou hračku. Společně s těmito hračkami objevují svět, ukazují jim, jaké to je klouzat se na skluzavce, houpat na houpačce a předávají jim své zkušenosti. Jinými slovy řečeno, pečují o něco, co mají rády. Tím chci poukázat na to, že již od předškolního věku se někteří z nás chtějí stát pečujícími osobami. A tato „dětská role“ postupem času přechází v roli rodiče.

Někteří takové štěstí nemají. Nedaří se jim dítě počít nebo mohou trpět chorobu, která by ohrožovala narození zdravého dítěte. Ať už jsou důvody jakékoli, nezmění to nic na bolesti a zklamání dvou partnerů či manželů, kteří se rozhodli stát se rodiči, a kteří tolik toužili po svém vlastním potomkovi.

Láska mezi rodičem a dítětem je v mnoha ohledech jedinečná. Především je trvalá a hluboká. Společný potomek také rodičům otvírá společnou budoucnost. Už samotná nejvyšší potřeba člověka vyplývající z Maslowovy pyramidy potřeb, a to transcendence, je například možná prostřednictvím dětí. Nejenže rodiče dětem předávají své modely sociálních vztahů, ale předávají jim také své postoje, hodnoty a zkušenosti, které během svých životů nabyli. A za další, kdo nemá rád bezprostřednost dětí? Během her s dítětem má rodič možnost návratu do dětských let, do chvil bez vyčerpávajících starostí.³⁵

Skutečnost, že některé páry nemohou mít své vlastní děti, je v dnešní době stále častější. Ať už se to člověk dočte z novodobých výzkumů nebo z odborných publikací, plně si to může uvědomit teprve v okamžik, kdy zjistí, že se ho tato skutečnost týká více než jen z pohledu čtenáře.

Co je v tento okamžik pro páry nejhorší a nejtěžší?

V publikaci Na cestě za dítětem se ženy svěřovaly se svými nejhoršími zážitky, mezi které patřily:

- Neustále mi v životě něco chybí. Nejhorší je, když moje kamarádky děti mají a mě přepadá stesk.
- Nejhorší období pro mne bylo po potratu.

³⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 30-33

- Nejhorší je zjištění každý měsíc, že zase nic. Pak výsledky neustálých vyšetření, které nic konkrétního neukazují a také hodně okolí. Rodiny známých, kde děti bez problému jsou, neustálé dotazy v práci, těhotné ženy.
- Čekání na laboratorní výsledky, jestli jsem gravidní nebo ne. Potom jestli je to normální nebo nitroděložní těhotenství. Probuzení se po operaci a uvědomění si, že se to zase nepovedlo a musí se začít znovu. A ještě první neúspěšný pokus IVF. To bylo jako po nepovedený sebevraždě.³⁶

Co na to muž?

- Nejsem vystresovaný. Věřím, že to vyjde, a když ne, tak taky nějak bude.
- Nejhorší je dívat se na manželku, jak se tím trápí.
- Moje žena má za sebou čtyři potraty. Během roku si pokaždé na všechny čtyři termíny na ztrátu miminka vzpomene a říká: tak dneska je to osm let od prvního, dneska je to dva roky od čtvrtého,... Já jsem ty potraty taky těžce nesl, ale dneska už bych nedal dohromady nejen dny a měsíce, ale ani roky, kdy se to stalo.
- Při výpovědi žen, které měly popsat vnímání manželů, se často shodovaly, že jejich muži se více realizovali prostřednictvím práce, která se v jejich pomyslném žebříčku hodnot dostávala na první místo.³⁷

Po uvědomění partnerů, že biologického potomka nemohou počít, začne koloběh otázek. Proč zrovna my? Proč nemůžeme mít dítě, které si tolik přejeme? Kde se stala chyba? A další a další otázky, které jim už zůstanou nezodpovězeny, ale mohou alespoň nalézt určité řešení. Adopci.

Nejdůležitějším počátečním krokem je souhlas obou rodičů, že adopci skutečně chtějí. Nemělo by docházet k vytváření vzájemného tlaku a následnému ústupu jednoho či druhého z manželů. Takovéto jednání pod nátlakem, může mít v budoucnu závažný dopad. Adopce je dlouhodobý a psychicky náročný proces, během kterého je důležitá vzájemná podpora. Nejedná se pouze o samotný „formální“ proces adopce. *„Nemít děti znamená mnohdy mnohde odpovídat na nepříjemné otázky. Nejde jen o traumatizující „kdy*

³⁶ KONEČNÁ, H., Na cestě za dítětem, s. 113-115

³⁷ KONEČNÁ, H., Na cestě za dítětem, s. 116-119

už něco budete mít?“ Může jít i o zpochybnění pohlavní identity, o podezření z egoismu, kariérismu, pohodlnosti, nadměrné úzkosti, sexuální nepřitažlivosti.“³⁸

Proto je tolik důležitá podpora, jelikož proces adopce není pouze o rodičích a dětech, ale vždy je tam z části zapojené celé okolí nacházející se vně rodiny.

2.2 Příprava na příchod adoptovaného dítěte

Období čekání na příchod dítěte do nové rodiny bývá z pravidla nejdelší částí celého procesu. Každým dnem může nastávajícím rodičům zavolat sociální pracovník se zprávou vedoucí ke splnění jejich snu o vytoužené rodině. Byť se může zdát, že nejnáročnější kus cesty mají za sebou, opak je pravdou. Rozhodně se nedá říci, že by si v tento okamžik mohli v klidu sednout a s úsměvem na tváři vyčkávat příchodu svého dítěte. V pozadí se skrývá neustálá naděje při každém zazvonění telefonu, kterou často vystřídá pocit zklamání, že na druhé straně telefonu neslyší radostnou novinu, kterou by si ze všeho nejvíce přáli slyšet.

Aby rodiče nepropadávali zoufalství z neustálého očekávání, přední psychologové doporučují využít toto období k prohlubování svých znalostí ohledně adopce. Nyní se nejedná o informace týkající se „papírových záležitostí“, ale především o snahu zkontaktovat rodiny, které mají zkušenosti s adopcí a čerpat praktické rady.

Pokud se manželé rozhodnou založit svoji vlastní rodinu, dítě se narodí v doprovodu rodičovské lásky. Celých devět měsíců, kdy je součástí matky, jej oba rodiče zahrnují láskou a něhou. Po narození se mu mimo zmíněné lásky a něhy dostává také péče a pocit bezpečí, když se dítě ocitá v matčině či otcově náručí.

„Je důležité brát na vědomí, že dítě určené k adopci, doposud žilo bez těchto důležitých podmínek. Adoptivním rodičům může trvat hodně dlouho, než nahlédnou skutečnou hloubku utrpení, které jejich dítě zažilo ve svém „dřívějším“ životě, a pochopí, jak toto utrpení souvisí s problémy, které má dítě dnes.“³⁹

Osvojené děti si mohou do nové rodiny přinášet:

- pocit opuštěnosti, ztráty a zármutku,
- poruchy s utvářením vazeb,
- neurologické změny,

³⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 32

³⁹ PURVIS K., aj., Dítě v nové rodině, s. 42

- oslabení poznávacích schopností,
- problémy s koordinací,
- nedostatečnou schopnost zpracovávat smyslové vjemy,
- strach,
- hněv,
- záblesky vzpomínek z minulosti a posttraumatický stres,
- stud,
- úzkost,
- depresi.⁴⁰

Dále je doporučováno období čekání věnovat nejbližší rodině, se kterou by se nastávající rodiče měli podělit o co nejvíce informací. Adopce se netýká pouze vztahu mezi dítětem a rodiči, ale vztahů celé rodiny. Například prarodičů.

Reakce budoucích prarodičů je různá. Ať už je pozitivní, negativní či neutrální, platí, že i pro ně je to zcela výjimečná situace. I oni mají pochybnosti, zda dokážou milovat „cizí dítě“ a přijmout ho za svého vnuka či vnučku. Manželé by měli mít pro své rodiče pochopení, jelikož dříve takovéto skutečnosti byly „tabu“, nemluvalo se o nich veřejně jako nyní, a pokud ano, většinou se jednalo o negativní informace. Proto je důležitá trpělivost i v tomto ohledu a vyvarovat se snaze nátlaku. Nabídnout oporu a jistotu, že vše má svůj čas. Je velice naivní domnívat se, že adoptivní rodiče přivedou své dítě ke svým rodičům a očekávají, že si dítě ihned zamilují a s lehkostí jej přijmou za vlastního vnuka či vnučku. V tomto případě láska vyžaduje čas. Jak pomoci ke vzniku takového pouta? Například vést pozitivní rozhovory, docílit vzájemného uznání (převážně z pozice prarodičů), zachovávat laskavost a citlivost.⁴¹

Rodiče by si také neměli vytvářet určitá očekávání vztahující se ke svému chování a chování dítěte. Díky tomu se mohou vyvarovat zbytečnému pocitu zklamání a zoufalství vycházející například z toho, že se snaží se být naprosto dokonalými rodiči, a to nejen před sebou, ale především před okolím. Důležité je poukázat na to, že v prvních společných okamžicích se odehrává vzájemné poznávání, zvykání si na sebe a každý jedinec reaguje rozlišeným způsobem. Neexistuje žádná kategorizace správného či nesprávného chování. Je

⁴⁰ PURVIS K., aj., *Dítě v nové rodině*, s. 42

⁴¹ SCHOOLEROVÁ J., *Adopce*, s. 65-70

to zkrátka nová situace, jak pro rodiče, tak pro dítě, ve které hraje velkou roli již výše zmiňovaná trpělivost a také pochopení. Autorka Zezulová ve své publikaci Pěstounská péče a adopce doporučuje budoucím adoptivním rodičům a pěstounům brát neustále na vědomí tato fakta:

- nebýt dokonalý,
- naladit se na potřeby dítěte,
- věřit v dítě,
- dívat se na dítě s láskou.⁴²

2.3 Příchod dítěte do rodiny

Jakmile se najdou vhodní adoptivní rodiče pro dítě, sociální pracovník je kontaktuje a zároveň vyzve k dostavení se na příslušný krajský úřad, kde jsou seznámeni s celou situací. Mimo jiné si mohou také prohlédnout fotografie svého dítěte. Poté už nic nebrání prvnímu kontaktu s dítětem, kterého se účastní nejen rodiče, ale i sociální pracovník a psycholog. Rodiče by si měli uvědomit, že nejsou nikým hodnoceni a posuzováni a měli by se vyvarovat jakési „strojené reakci“, o které si myslí, že je v tuto chvíli správná a žádoucí.⁴³

V některých případech se může dokonce spustit obranný mechanismus, který je podobný obrannému mechanismu popření. To se stává v situacích, kdy rodiče nemohou, po psychicky náročné a vyčerpávající cestě touhy po dítěti, uvěřit, že mají skutečně takové štěstí a jejich sen o dítěti se naplnil. Tato obrana ovšem netrvá dlouho. I z tohoto důvodu je důležitá přítomnost psychologa, jelikož mnohdy samotní rodiče nevědí, co se to s nimi v daný okamžik děje. Úlohou psychologa je, aby právě tuto situaci správně vyhodnotil a poskytl rodičům oporu a ujištění, že je vše v pořádku a že se jedná o běžnou reakci.⁴⁴

Další častá obava adoptivních rodičů spočívá v tom, jak je jejich dítě přijme. Zda dovedou naslouchat jeho potřebám i přes to, že například tělo ženy není, absencí těhotenství, hormonálně „nastartované“ na roli matky.

⁴² ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 74-75

⁴³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 93-95

⁴⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, s. 95

„Nesnadné vytváření vztahu, poznávání se a zvykání si na sebe znají i rodiče a děti, kteří jsou svázáni poutem biologickým, jenže o tom se málo mluví. Jaksi se nesluší přiznat, že maminku nezalila po porodu vlna mateřské lásky, ale vztah k dítěti si musela vytvářet (o tatíncích platí totéž).“⁴⁵

„Aby mohli rodiče zabezpečit dítěti pocit jistoty a bezpečí, musí s dítětem nejdříve vytvořit vzájemnou vazbu. Podle Falhbergové, pediatřky a odbornice v oblasti adoptivních vztahů, vede k rozvoji dalších životně důležitých funkcí, jako je společenské cítění, rozvoj intelektu a nalezení vlastní identity.“⁴⁶

Dr. Fahlbergová zmiňuje i další dlouhodobé důsledky vytvořených vazeb:

- pomáhají dítěti ujasnit si pohled na svět, ve kterém žije,
- povzbuzují rozvoj logického myšlení,
- rozvíjejí u dítěte sociální emoce,
- podporují utváření svědomí,
- pomáhají jedinci vyrovnávat se s tlaky, pocity marnosti, starostmi a obavami,
- vytvářejí správnou rovnováhu mezi závislostí a nezávislostí,
- vytvářejí základ pro rozvoj zdravých vztahů v budoucnosti.⁴⁷

Rodiče mohou této vazby s dítětem docílit takovým způsobem, že naplní fyzické a emocionální potřeby dítěte. Pokud dítě vůči svým potřebám dostává od rodičů zpětné reakce, dojde k zajištění jeho pocitu bezpečí a následnému vybudování důvěry. Při absenci této vazby může v budoucnu dokonce dojít k patologickému chování dítěte.⁴⁸

2.3.1 Fáze adaptace

Pro mnoho adoptivních rodičů je překvapující, že vzájemná adaptace má své fáze. Opět je důležité poukázat na to, že každý jedinec je jiný, a proto nelze s přesností vymežit délku, kvalitu či intenzitu. Rozhodně ale není na škodu brát fáze adaptace na vědomí, vidět spojitosti a předejít tak dalším psychickým úskalím.

⁴⁵ KONEČNÁ, H., Na cestě za dítětem, s. 97

⁴⁶ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 78

⁴⁷ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 78

⁴⁸ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 78-79

Fáze adaptace dítěte

1. fáze – poznávání

V první fázi adaptace dítěte je doporučováno zachovávat takzvané období „šestinedělí“. Není rozhodující, jak staré je dítě, ale v tuto chvíli hraje významnou roli zvykání si. *„Aby si dítě mohlo zvyknout na konkrétní tváře, pachy, prostředí, rituály, aby nebylo vystaveno chaosu tím, že půjde z náruče do náruče, bude jezdit po návštěvách nebo se návštěvy budou střídát v novém domě.“*⁴⁹

2. fáze – uvolnění

Jakmile si dítě zvykne na nové prostředí, začne testovat jeho stabilitu. Začne vnímat vztahy mezi členy rodiny, zjišťuje, jaké postavení samo zastává a jak pevné vazby jsou utvářeny. Pokud se do rodiny dostane dítě, které má zkušenosti s dřívějším opuštěním, bude jeho chování zdrženlivé a nedůvěřivé. Důvodem je, že očekává nebo se strachuje z opětovného opuštění. Tato fáze je náročná, protože některé děti jsou zvyklé pouze na špatné zacházení, které se pro ně stalo běžnou záležitostí, a jinému chování nerozumějí. Může také dojít ke zcela opačné reakci dítěte, kdy se ze strachu z opětovného opuštění na rodiče silně upnou a mají potřebu s nimi trávit veškerý čas.⁵⁰

3. fáze – přijetí

Začínají se vytvářet specifické vazby, které jsou jedinečné. Dítě zná své postavení v rodině, přijímá své rodiče a rodiče zase přijímají své dítě takové, jaké je.⁵¹

Fáze adaptace rodičů

1. fáze – nadšení

Tato fáze nastává bezprostředně po oznámení, že pro adoptivní rodiče bylo vybráno dítě, a trvá různě dlouho. Většinou je tato fáze podmíněna dobou, kterou rodiče čekají

⁴⁹ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 40

⁵⁰ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 40

⁵¹ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 40-41

na telefonát o tom, že i jejich sen je vyplněn. Což bývá doprovázeno silnými emocemi, někdy i pláčem, pocity naprostého štěstí a úlevy.⁵²

2. fáze – rozčarování

Je reakcí na chování dítěte, které má rovněž své adaptační fáze. Bývá provázena pochybnostmi ohledně zvládnutí této situace, která rodičům ze dne na den změnila celý jejich dosavadní život a zaběhlý režim.⁵³

3. fáze – smíření

Po nějaké době se vše urovná. Rodiče akceptují, že ani oni, ani jejich dítě nejsou dokonalí. Obě strany se naučí poznávat se navzájem bez nereálných očekávání a iluzí. Dochází k vytvoření jedinečných vztahů. Důležité je ze strany rodičů respektovat skutečnost, že čas, který rodiče s dítětem neprožili, nelze jednoduše zmačkat a zahodit.⁵⁴

2.4 Úskalí v informovanosti dítěte o adopci

2.4.1 Kdo je rodič

Prof. Zdeněk Matějček, psycholog a přední odborník na náhradní rodinnou péči, zastává názor, že podstata specifického citového vztahu mezi dítětem a rodičem nevychází z krmení (poukazující na biologickou matku), ale vychází z poskytování opory a jistoty při poznávání neznámého světa. *„Vhodně vybrané adoptivní matky a pěstounky a stejně tak otcové prokázali a prokazují stále lepší vztah k přijatému dítěti i předpoklady pro jeho výchovu než mnozí rodiče biologičtí.“*⁵⁵

A skutečně tomu tak je. Rodič je osoba, která o dítě pečuje a miluje jej. S tím souhlasí nejen většina psychologických odborníků, ale také většinová společnost.

⁵² ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 41

⁵³ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 41

⁵⁴ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. 41-42

⁵⁵ KONEČNÁ, H., Na cestě za dítětem, s. 145

2.4.2 Kdy s dítětem mluvit o adopci

Pravda ohledně adopce pro dítě znamená především odpověď na otázku kdo je. Období hledání své identity je spojováno s vývojovým obdobím adolescencí a pubescencí. Právě v tomto období je důležité se dítěti a těmto otázkám věnovat do větší hloubky. Pokud je to pro dítě v tomto období zcela nová informace, bývá ve většině případů negativně poznamenáno. Vzhledem k tomu, že od roku 2012 jsou rodiče povinni sdělit dítěti skutečnost o adopci, bývá výše zmiňovaným situacím předcházeno. Ovšem nejsou zcela eliminovány. Důvodem je, že někteří rodiče dítěti sdělí, že je osvojeno, nicméně o dalších okolnostech se bavit odmítají. Takovéto chování rodičů ve většině případů vyplývá z nevyrovnanosti se z faktu, že nemohou počít biologického potomka.

A kdy je nejvhodnější doba říci dítěti o jeho minulosti? Jednoznačná odpověď neexistuje. Někteří psychologové zastávají názor, že s touto informací by měli rodiče počkat, až bude dítě připraveno plně vnímat význam slova adopce. Pokud se dítě bude v ranném věku zabývat otázkou adopce, může si špatně vyložit postoj vůči sobě, kdy si bude klást za vinu, že jej v minulosti biologičtí rodiče opustili.⁵⁶

Další psychologové naopak zastávají názor, aby dítě vyrůstalo s vědomím, že je adoptované, což posiluje důvěru v celé rodině. Dítě sice nemusí zcela rozumět významu slova, ale vyrůstá v pravdě, kterou časem čím dál tím více chápe a není to pro něj jakási šokující skutečnost. Navíc se i samotní rodiče vyvarují obavám (odborným názvem podprahový stres) z toho, že se dítě o adopci doví z okolí. Rodinní příslušníci sice mohou přislíbit diskrétnost, ale nezřídka kdy dochází k prořeknutí, nebo k situaci, kdy dítě zaslechne cizí rozhovor.⁵⁷

Jiní psychologové zase doporučují, aby rodiče o adopci nemluvili a počkali, až se začne dítě samo na tyto záležitosti doptávat.⁵⁸

Sám psycholog Matějček doporučuje o adopci mluvit s dítětem starším tří let. *„Ve svém psychickém vývoji dítě za normálních okolností končí fázi batolete a stává se dítětem předškolním. To je doba, kdy nejlépe přijímá rád, který v jeho rodině panuje, ba někdy (jak*

⁵⁶ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 128

⁵⁷ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 129-130

⁵⁸ SCHOOLEROVÁ J., Adopce, s. 129-130

se říká) přímo „otiskuje“ své prostředí. Nejrůznější informace přijímá otevřeně, bez problémů, nerozebírá je horem dolem.“⁵⁹

Byť se různí psychologové v otázce ohledně správného období sdělení o adopci rozcházejí, v jednom jsou přeci jen za jedno. A to je způsob, jakým rodiče s dítětem o adopci hovoří.

Je důležité snažit se citlivě zodpovědět všechny otázky, které dítě pokládá a volit takový způsob, aby jim bylo schopno ke svému věku porozumět. Už proto, že dítě má právo na informace o svém životě. Dobrou metodou je například pohádka. Rodiče si mohou vymyslet svoji vlastní nebo použít například pohádku Tři zlaté vlasy děda Vševěda. Předejde se k následným mylným výkladům, kdy může dítě samo o sobě pochybovat, cítit lítost, vztek a další nežádoucí faktory.⁶⁰

Vzhledem k individualitě dětí je jednou z nejlepších možností vyhledání odborného psychologa, se kterým rodiče prokonzultují nejen současný stav dítěte, ale také jeho minulost, která má na tuto situaci velký vliv. A ať už se rodiče rozhodnou pro jakoukoli variantu, nikdy by neměli zapomínat na to, že dítě potřebuje být stále ujišťováno o bezpodmínečné lásce z jejich strany.

⁵⁹ MATĚJÍČEK, Z., aj., Osvojení a pěstounská péče, s. 107

⁶⁰ MATĚJÍČEK, Z., aj., Osvojení a pěstounská péče, s. 107-109

3 ADOPCE A VÝCHOVA

3.1 Ontogeneze v kostce

Každý, kdo zastává určitou roli při výchově dětí, by měl být dostatečně informován v oblasti vývojové psychologie. Ať už se jedná o vychovatele, osoby figuruující v náhradní rodinné péči, blízké osoby podílející se na výchově dítěte nebo nejdůležitější osoby v životě dítěte – rodiče. Vývojová psychologie se zaměřuje především na psychický vývoj a na psychické změny, kterými jedinec prochází v určitých obdobích svého života.

Znalost tohoto psychologického odvětví může, především rodičům, pomoci při vzájemném porozumění s dítětem během jeho vývoje a také nalézt odpovědi při kladení otázek, které jim bývají často nezodpovězeny a vedou k časté frustraci. Tyto otázky si pokládají nejčastěji v období dospívání dítěte nebo v jeho dospělosti. Mezi zmiňované patří otázky typu - Co se stalo špatně? Kde jsme udělali při výchově chybu?

Žádný rodič by neměl zapomínat na skutečnost, že každé dítě je v první řadě jedinečné. Stejně jako se liší u dětí fyzický vývoj a s ním spojené tělesné změny, tak tomu je i u vývoje psychického. Některé změny se sice mohou lišit v řádech měsíců, ale jsou i takové potřeby, jejichž uspokojení je pro všechny bezpodmínečně stejně důležité. Mezi takovéto potřeby patří například potřeba bezpečí, již si dítě prvotně osvojuje v prvním roce života.

V období dětství jsou to právě rodiče, kteří nejvíce zasahují do samotného vývoje dítěte a kteří jej ovlivňují. Proto se v této kapitole zaměřím na období dětství, které zahrnuje tyto etapy:

- prenatální vývoj
- novorozenecké období
- kojenecké období
- batolecí období
- mladší školní věk (předškolní období)
- školní věk

Vzhledem ke skutečnosti, že se tato práce zabývá především adoptivními rodiči, nebudu do této kapitoly zahrnovat prenatalní vývoj. Přesto ale považuji za důležité zmínit, že psychický vývoj dítěte nezačíná příchodem na svět, čili porodem, ale vyvíjí se již v období těhotenství.

Novorozenecké období

Novorozenecké období má trvání přibližně jednoho měsíce od porodu. Pro dítě je porod zlomovým okamžikem. Musí se adaptovat na vnější svět v podobě vypořádání se s odlišným vnímáním své tělesné hmotnosti, změnou regulace tělesné teploty, musí samo dýchat, samo přijímat potravu a další aspekty spojené s příchodem na svět. K tomu, aby byl schopen novorozenec zcela samostatně fungovat, mu slouží vrozené reflexy, mezi které mimo jiné patří reflex sací nebo hledací. U novorozenců si můžeme také všimnout reflexů, které jsou dřívějším pozůstatkem vývoje člověka a nyní pozbývají zásadního významu. Jedním z takovýchto reflexů je například reflex kráčivý.

„Držíme-li dítě pod pažemi a jeho nohy se dotýkají podložky, dítě produkuje pohyby blízké chůzi. Tento reflex odezní zhruba ve druhém měsíci.“⁶¹

V tomto období u dítěte dominuje skvělý sluch, který se v pozdějším věku ztrácí. Důvodem může být komunikace, která v tomto období probíhá na úrovni křiku dítěte. Pečující osoba pozná, jakého druhu křik je a co přesně dítě vyžaduje.⁶²

Vzhledem k biorytmu novorozence, který se vyznačuje po většinu času spánkem, je pro správný vývoj důležité, aby v bdělosti dostávalo potřebné množství potřebných podnětů.⁶³

Další faktor, který značně přispívá ke správnému vývoji dítěte a jeho sebepojetí je kvalita prvních kontaktů, které navazuje s rodiči, případně pečujícími osobami. Mezi nejvýznamnější charakteristiky kvality prvních kontaktů podle O. Doňkové patří:

- kontingentní reaktivita – okamžitá a správná reakce matky na projevy dítěte
- konzistence péče – všechny reakce jsou dlouhodobě stabilní

⁶¹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 46

⁶² VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 67-68

⁶³ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 65-67

- emoční vyladění – dospělý sdílí s dítětem pocity, zrcadlí mu je a dítě tak dostává potvrzení, že mu okolí rozumí.⁶⁴

Kojenecké období

Mezi prvním a dvanáctým měsícem dítě prochází nejrapidnějším vývojem. Toto období je z hlediska vývojové psychologie označováno jako období kojenecké.

V celkovém vývoji se začínou projevovat individuální rozdíly, které je možné pozorovat především v oblasti chování a prožívání. Vzhledem k tomu, že u všech dětí nedochází ke zcela stejně rychlému vývoji, je důležité vyvarovat se častému srovnávání dětí, kterému především matky, často podléhají.

V tomto vývojovém období si dítě utváří subjektivní obraz o světě. Z toho důvodu by se měla věnovat zvýšená pozornost jeho prožitkům. „*Pokud jsou příjemné, mohou jeho zvědavost posilovat, pokud jsou nepříjemné, mohou ji naopak tlumit. Proto je žádoucí, aby nepřevážily negativní zkušenosti, které by dítě od kontaktu s okolím odrazovaly.*“⁶⁵

S tím je spojena důležitá role matky v utvrzování dítěte, které se ocitá v nových situacích. Lze pozorovat, že i malí kojenci v neznámých situacích se otáčejí k matce a sledují její reakci, zda je schvalující, utvrzující či varovná.⁶⁶

S kojeneckým obdobím úzce souvisí teorie attachmentu, popsaná J. Bowlbym. „*Attachment je specifický emoční vztah, jenž zahrnuje vzájemnou výměnu subjektivního pocitu bezpečí, péče a potěšení.*“⁶⁷ Bowlby tak poukazuje na to, že rané sociální zkušenosti (především vztah s rodiči), které dítě získá, v pozdější době ovlivní jeho vlastní navazování vztahů. Vývoj attachmentu zahrnuje čtyři na sebe navazující fáze:

1. fáze - od narození do tří měsíců

Dítě reaguje na všechny lidi stejně, mezi podněty upřednostňuje lidský hlas a tvář.

⁶⁴ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 58

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 71

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 86

⁶⁷ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 72

Důležitý je sociální úsměv, který slouží jako komunikace a prohlubuje lásku a péči pečující osoby.⁶⁸

2. fáze - od tří měsíců do šesti měsíců

Dítě rozlišuje blízké, pečující osoby od cizích. Nejzásadnější období attachmentu.⁶⁹

3. fáze - od šesti měsíců do tří let

Intenzivní vztah mezi pečující osobou, která zajišťuje pocit bezpečí i během krátkého odloučení.⁷⁰

4. fáze - od tří let do konce dětství

Dítě vnímá pečující osobu jako partnera.⁷¹

Nelze také opomenout důležitý proces tohoto období, proces učení, který závisí na dostatku přísunu podnětů zprostředkovaných převážně matkou, případně pečující osobou. Zde je riziko nepřiměřenosti vůči dítěti. Ať už se jedná o nadbytek podnětů nebo nedostatek. Pokud dítě podnětově strádá, jeho vývoj se zpomaluje a deformuje. Nadměrným přísunem podnětů může být dítě naopak přetěžováno a vyčerpáváno. Proto je zde důležitá přiměřenost přísunu těchto podnětů, které je dítě vůči svému věku schopno vstřebat.⁷²

Batolecí období

Období od jednoho roku do tří let dítěte je označováno jako batolecí období, pro které je charakteristický markantní rozvoj řeči a chůze. „V obou zmíněných oblastech zaznamenáváme výrazný rozvoj a zdokonalování významně ovlivňující psychiku dítěte (např. jeho kognitivní procesy, sociální život, volní vlastnosti, osamostatňování se atd.).“⁷³

Co se týče motoriky, zlepšuje se nejen hrubá, v podobě chůze dítěte, ale také jemná, kdy je dítě schopné účelně manipulovat i s drobnými předměty. Významnou vývojovou částí, ohledně jemné motoriky, je vyhraňování laterality (pravorukost či levorukost).

⁶⁸ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 73

⁶⁹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 73

⁷⁰ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 73

⁷¹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 73

⁷² VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 73

⁷³ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 76

Z hlediska sociálního vývoje hraje významnou roli již zmiňovaný rozvoj řeči. „Dítě si uvědomuje, že díky slovům může snadněji a lépe komunikovat se svým okolím, což jej zákonitě motivuje k dalším pokrokům na tomto poli.“⁷⁴ Také dochází k rozšíření okruhu sociálních vztahů, kdy roli matky může dočasně převzít i jiný člen rodiny, aniž by dítě pocíťovalo újmu. Na základě ostatních členů rodiny si dítě začíná osvojovat normy chování, které u nich pozoruje. Okolo dvou let dítě samo navazuje vztahy k druhým, přibližně stejně starým dětem.⁷⁵

Co se týče emocionálního prožívání, pro toto období je typické bezprostřední, silné a často se měnící emoční prožívání. Dítě si již plně uvědomuje samo sebe, jako samostatnou bytost a tudíž se snaží o sebeprosazování, pro které je typické odmítavé chování a záchvaty vzteku, bez ohledu na situaci, ve které se dítě nachází. Trvání tohoto chování, které je často označováno obdobím negativismu či vzdoru, je u každého jedince zcela individuální.

Z hlediska vývoje osobnosti je důležité, aby byla uspokojena potřeba osamostatnění se (související s rozvojem chůze, kdy se dítě samo pohybuje v prostoru) a zároveň potřeba jistoty a bezpečí. To znamená, že rodič či pečující osoba by měla vést dítě k osamostatňování se a zároveň poskytovat pocit bezpečí. Při negativní zkušenosti dítěte může vzniknout například hluboká závislost na matce, či stagnace v bádání a zkoumání okolního světa vedoucí k uzavřenosti dítěte.⁷⁶

Předškolní období

Mezi třetím a běžně šestým rokem se dítě dle vývojové psychologie nachází v předškolním období. Slovo běžně je záměrné, neboť ukončení tohoto období je spojeno s nástupem do školy na základě osamostatňování se dítěte. Osamostatňování začínající již v předchozím období se dále zintenzivňuje. Ať už v oblasti motoriky, řeči, nebo nově v oblasti uvažování a chápání.⁷⁷

Co se týče motoriky, dítě se zdokonaluje v pohybové koordinaci, která úzce souvisí s tzv. prvním obdobím vytahování, kdy se z baculatého dítěte stává dítě růstově vytáhlé.

⁷⁴ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 79

⁷⁵ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 86

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 120-121

⁷⁷ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 88

V oblasti jemné motoriky dítě ovládá záměrnou práci s drobnými předměty, jako například skládání puzzlí, navlékání korálků, pracuje s modelínou a jinými předměty. Nelze opomenout vývoj jemné motoriky promítající se do kresby, ze které lze diagnostikovat vývoj rozumových schopností dítěte. Prvotní fáze je fáze čmárání, poté následuje fáze tvarů, symbolů, během které je dítě schopné nakreslit základní tvary. Po fázi tvarů, symbolů následuje fáze označovaná jako naivní realismus, kdy dítě kreslí obrazce jemu dobře známé. Příkladem může být sluníčko, mrak, auto a další. Poslední fáze vyskytující se až v mladším školním věku je označovaná jako vizuální realismus, kdy se dítě snaží do kresby promítnout objekty, které mu jsou předlohou.⁷⁸

V oblasti komunikace dochází taktéž k velkému posunu díky stálému zdokonalování řeči. Dítě klade časté a pro toto období charakteristické otázky typu: Kdo? Co? Jak? Proč? Jejichž neustále zodpovídání může být pro rodiče či pečující osoby velice vyčerpávající. Zodpovídání na tyto otázky je pro dítě a jeho následný vývoj velice důležité. Prostřednictvím odpovědí dítě získává poznatky o okolním světě a podporuje to jeho bádání.⁷⁹

Další charakteristika tohoto období je spojena se sebehodnocením, které si v tomto období dítě utváří. Proto by rodiče měli dítě v rámci možností chválit, neustále motivovat a vyvarovat se jeho shazování či podceňování. Pokud chce dítě dělat nějakou činnost a je přesvědčené, že ji nedokáže, je důležité mu pomoci a společně dosáhnout požadovaného výsledku. Jinak si v sobě dítě může zafixovat například pocit méněcennosti, neschopnosti, či zbytečnosti promítající se do následného vývoje.⁸⁰

Dalším důležitým aspektem tohoto období je kamarádství, díky kterému si dítě buduje základ pro budoucí, nejen intimní, vztahy. Prostřednictvím kamarádství se dítě učí navazovat vztahy, dělat kompromisy, komunikovat, brát v potaz jiný pohled na situaci, než je jeho, ale také se učí vztahy ukončovat.⁸¹

Jak už jsem zmiňovala, konec tohoto období je určen nástupem do školy. Pro posouzení školní zralosti se využívá Orientační test školní zralosti zahrnující tyto dovednosti:

- kresbu lidské postavy,

⁷⁸ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 88 - 91

⁷⁹ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 129

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 173-175

⁸¹ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 100

- napodobení psacího písma,
- obkreslení skupiny bodů.⁸²

Mladší školní věk

Mladší školní věk je období mezi šestým a dvanáctým rokem. Toto období s sebou přináší zcela nové změny spojené s nástupem do školy, kdy se dítě nejen stává daleko více nezávislé na rodičích, ale také se od něj vyžaduje plnění daných úkolů a povinností. Nové školní prostředí představuje pro dítě velkou zátěž v důsledku změn souvisejících se změnou denního režimu, nového školního prostředí, vytvořením nových kamarádkých vztahů, s dlouhodobějším odloučením od rodiny a také přijetím zcela nové autority v podobě učitele, o jehož pozornost dítě usiluje. Dítě se v novém školním prostředí má tendenci porovnávat se se spolužáky, a tudíž je samo motivováno k dosahování určitých cílů. *„Výkon, který dítě podává, respektive hodnocení jeho výkonu, se výrazně podílí na utváření identity dítěte.“*⁸³

V tomto období dochází také k velkému rozvoji mentálních schopností. Dítě dokáže popsat své emoce, myšlenky a dokáže akceptovat potřeby a zájmy druhých. To souvisí ve značné míře s přátelstvím, kdy dítě preferuje své kamarády a tráví s nimi více času, než s rodiči, které zastávají z jeho pohledu převážně roli autorit. Přesto rodina hraje nezastupitelnou roli. *„Příslušnost k rodině je podstatnou částí identity dítěte, pomáhá mu vyhranit se vůči druhým (např. spolužákům) a udržet si v kolektivu vědomí sebe samo, své osobnosti a svého zázemí.“*⁸⁴

3.2 Výchova versus geny

Při rozhodování, ohledně náhradní rodinné péče, je oblast genetiky nejdiskutovanějším tématem, a to nejen mezi žadateli, ale také mezi širokou veřejností.

„Nelze dobře vychovávat dítě s obavami, jestli se neprojeví jeho „špatné geny“. Už samotná tato úvaha znamená nepřijetí dítěte.⁸⁵

⁸² DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 102

⁸³ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 104

⁸⁴ DOŇKOVÁ, O., NOVOTNÝ, J. S., Vývojová psychologie pro sociální pedagogy, s. 110

⁸⁵ ZEZULOVÁ, D., Pěstounská péče a adopce, s. XXX

Samozřejmě, že pokud nastávající rodiče mají o genofondu dítěte alespoň nějaké informace, jsou ve výhodě. Například co se týče genetických nemocí, mohou učinit preventivní kroky, které by předcházely nebo alespoň částečně eliminovaly projev choroby.

Ovšem pokud se k rodičům dostane z hlediska genetické informovanosti čistě dítě, neměli by této skutečnosti příliš podléhat a dělat si často zbytečné „vrásky na čele“ z toho, že jejich dítě mohlo zdědit spoustu „špatných genů“. *„Všechny dědičné předpoklady se neuplatňují stejným způsobem, některé nejsou využity vůbec. Vlastnost, která není potřebná, se nemusí dále rozvíjet, stagnuje, nebo dokonce upadá.“*⁸⁶ Z toho vyplývá, že v případě zdědění nežádoucích genů, mohou rodiče prostřednictvím prostředí, které dítěti vytvoří a které jej stimuluje, tyto geny ovlivnit. Stejně tak to platí i naopak, kdy mohou taktéž zabránit rozvinutí talentu dítěte, což je dalším úskalím souvisejícím s genetickými dispozicemi. Jakým směrem dítě vést? Sportovním, uměleckým nebo vědním? Může se zdát, že biologičtí rodiče snáze odhadnou a nasměrují své děti například v oblasti kroužků, které jim jako malým vybírají. Ve skutečnosti jedinou možností, jak zkoumat genetické dispozice a následně dítě nasměrovat, je pozorování různých projevů. Dispozice dítěte dosahují nejmarkantnějších projevů v období adolescence, ve kterém dochází k osamostatňování jedince, ať už se to týká v rozhodování nebo uvědomění si, jakou cestou se chce v následném životě ubírat. V této fázi bývají rodiče nezdávka kdy zaskočení volbou zájmů dítěte. Důvodem je, že se jejich dítě najednou nevěnuje svému dlouholetému koníčku, nebo že nebývají naplněny jejich cíle, které si prostřednictvím svých dětí chtěli splnit.⁸⁷

Zásadní vliv na chování, hodnoty a osobnost jedince má výchova a již zmiňované prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Důležité je si uvědomit, že výchova není pouze o přímé komunikaci s dítětem, ale také o prostředí. Prvotní a zároveň to nejdůležitější prostředí vytváří rodina. Ta poskytuje důležité zázemí, pocit lásky a bezpečí. Výchova z počátku tím, že si dítě osvojuje chování autorit, které představují právě rodiče, nebo pozoruje blízké osoby. Pokud vidí, že se k sobě rodiče chovají láskyplně, s důvěrou a respektem, bude toto chování považovat za běžný vzorec, který si bude nést do svého života v podobě životních hodnot a postojů. Ten samý vzorec ovšem platí i v negativním případě, a to pokud dítě

⁸⁶ VÁGNEROVÁ, M., Základy psychologie, s. 26

⁸⁷ VÁGNEROVÁ, M., Základy psychologie, s. 27-28

vyrůstá v rodině, kde se objevuje násilí, vulgarita, lhostejnost a jiné nežádoucí vlivy. Specifickým příkladem je, pokud dojde k rozporu mezi tím, co rodiče říkají a tím, jak se chovají. Například pokud dítě vychovávají k tomu, aby se k ostatním chovalo slušně, a přitom mezi sebou nechovají úctu, v dítěti nastane vnitřní rozpor. V tomto případě má „větší váhu“ chování rodičů než jejich slova.

Nikde není ke stažení návod, jak vychovat dobrého a slušného člověka. Už z toho důvodu, že by se to nikdy nedalo aplikovat, jelikož každý z nás je jedinečnou osobností a významnou roli hraje především porozumění. Důležité je poskytnout dítěti základní potřeby, mezi které bezesporu patří potřeba lásky a bezpečí, kterou by mělo dítě neustále dostávat nejen v podobě slov, ale především v podobě gest a chování vůči němu.

3.2.1 Vliv dědičnosti a výchovy na osobnost jedince

Psychický vývoj, který se podílí na rozvoji osobnosti, je u každého jedince zcela individuální. Jak vůbec osobnost člověka vzniká? Osobnost člověka vzniká na základě zkušeností, které na nás působí z vnějšího prostředí. Tyto zkušenosti poté každý jedinec zpracovává. Samotný proces zpracování (jakým způsobem, jak dlouho) je dán geneticky. Z toho vyplývá, že osobnost vzniká vzájemnou interakcí výchovy a genetiky a tudíž je mylné se domnívat, že za osobnost člověka „může“ pouze výchova nebo pouze geny.⁸⁸

Výchova, geny a vývojová psychologie

Jak už jsem zmiňovala v samotné kapitole, Ontogeneze v kostce, považuji znalost vývojové psychologie za zásadní během vývoje dítěte. Díky znalosti tohoto odvětví psychologie se především adoptivní rodiče mohou vyvarovat pochyb a pocitu zoufalství z chování dítěte (často nežádoucího), které si vysvětlují prostřednictvím neznámého genofondu dítěte.

Příkladem může být období vzdoru nebo- li negativismu vyskytující se v batolecím období. Záchvaty vzteku, emocionální labilita, odmítavost, to vše si rodiče mohou vysvětlovat na základě „špatných“ genů. Jejich reakce na chování dítěte bude rozčilování se, aniž by věděli, že samo dítě se nachází ve složité vývojové situaci, která je pro něj samotné nová, tíživá a nepochopitelná. Je těžké v takovýchto chvílích zachovat si „chladnou hlavu“

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M., Základy psychologie, s. 33-34

a spíše dítě ubezpečit o soudružnosti i v takovýchto situacích nebo si dítěte jednoduše nevšímat a nechat ho „vyvztekat se“.⁸⁹

3.3 Relaxace

S pojmem výchova určitě souvisí rodinné prostředí a rodinné klima. A jaké je nejjideálnější?

Takového prostředí jistě nedocílí rodiče, kteří budou pod neustálým tlakem, a každý další člen rodiny bude s napětím očekávat poslední kapku, než dojde k „výbuchu“.

Rodiče mnohdy nechápou, kde se stala chyba. Vždyť dělají pro dítě maximum a více už není v jejich silách. A to je právě to úskalí. Veškerou pozornost a veškerý svůj volný čas věnují dítěti nebo dětem. Kde jsou jejich vlastní potřeby, potřeby partnera?

Není přeci nic špatného, když si i rodič musí na chvíli „vydechnout“. Je důležité, aby nezanechával koníčků a věcí, které ho před příchodem dítěte do rodiny bavily a naplňovaly. Je samozřejmé, že jim již nelze obětovat tolik času, jako dříve, ale stejně samozřejmé by mělo být, že by se jich neměl zcela vzdát. Rodiče jsou přeci dva, a proto je možné se domluvit a uzpůsobit režim takovým způsobem, aby se vždy jeden z rodičů mohl plně věnovat svému zájmu. Pokud je rodič spokojen, současně přenáší svou spokojenost na dítě a naopak. A jaké formy relaxace, užívané k fyzickému a psychickému uvolnění, jsou nejčastěji využívány?

- sport
- společné výlety, kdy je prospěšná zejména změna prostředí
- čas strávený s partnerem (večeře, pobytové víkendy,...)
- meditace
- četba knih, malování, vaření, poslech hudby,...

⁸⁹ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie, s. 146-149

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PSYCHIKA RODIČŮ BĚHEM PROCESU ADOPCE

Výzkumné šetření jsem prováděla za pomoci polostrukturovaných rozhovorů se dvěma manželskými páry, kteří si prošli procesem adopce v České republice.

První manželský pár vychovává jednoho chlapce, kterého si přivezli přímo z kojeneckého ústavu, kdy mu byli tři měsíce.

Druhý manželský pár vychovává dva sourozence, také chlapce, které dostali do péče, když mladšímu ze sourozenců byly dva roky a staršímu čtyři roky.

Pro oba manželské páry byla adopce jedinou možností, jak založit rodinu, kterou nebudou tvořit pouze samotní manželé, ale její součástí budou i děti.

4.1 Metodologická východiska

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je označení pro různé metody, pomocí kterých dochází ke zkoumání jevů. Při zpracování dat dochází k podrobné analýze, což vyžaduje velmi dobrou orientaci v oblasti, která je zkoumána a větší množství času pro sběr těchto dat a jejich následné vyhodnocení.⁹⁰

Na začátku výzkumu je stanoven projekt, který se v průběhu samotného výzkumu doplňuje a upřesňuje na základě změn, které jsou zapříčiněny skutečností, že dochází ke zkoumání lidí a situací v přirozeném prostředí.⁹¹

Základ kvalitativního myšlení tvoří:

- orientace na subjekt,
- pečlivá deskripce,
- interpretace a považování výzkumu za proces permanentní komunikace,
- přirozené prostředí výzkumu,
- postupné zevšeobecňování.⁹²

⁹⁰ SKUTIL, M., aj., Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství, s. 69

⁹¹ SKUTIL, M., aj., Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství, s. 72

⁹² SKUTIL, M., aj., Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství, s. 70-71

Metoda otevřeného kódování

Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a následnou kategorizací pojmů na základě prostudování získaných údajů. V průběhu otevřeného kódování dochází k prostudování a rozboru samostatných částí, ze kterých jsou následným porovnáváním zjišťovány podobnosti a rozdíly.⁹³

Výzkumný cíl

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit, jak vnímají samotní manželé průběh adopce, jaké situace pro ně představovaly největší rizika, jakým způsobem se s náročnými situacemi vypořádali a jakým způsobem ovlivnila adopce jejich vzájemný vztah.

Výzkumné otázky

- Jak dlouho jste s manželem/manželkou uvažovali o adopci, než jste podali žádost?
- Z jakého důvodu jste dali přednost právě adopci před jinými formami náhradní rodinné péče?
- Jaká byla Vaše největší obava, kterou si vybavujete, na začátku procesu adopce?
- Která z částí procesu pro Vás byla nejvíce zatěžující?
- Pociťoval/a jste určité pochybnosti?
- Zúčastňovali jste se s manželem/manželkou skupinových terapií?
- Scházíte se i s jinými rodiči, kteří mají zkušenosti s adopcí?
- Jak dlouho jste čekali od ukončení testů a vyšetření, než se s Vámi spojil sociální pracovník ohledně Vašeho dítěte?
- Jaké byly Vaše pocity, které si vybavujete, po společném příchodu domů?
- Jak přijala Vaše rodina Vaše dítě?
- Jak přijali Vaši nejbližší přátelé Vaše dítě?
- Setkali jste se i s negativními ohlasy?
- Myslíte si, že adopce měla nějaký vliv na Váš vztah s manželem/manželkou?

⁹³ STRAUSS, A., Základy kvalitativního výzkumu, s. 196

Respondenti

Respondenty pro mou bakalářskou práci byly dva manželské páry, které mají osobní zkušenost s procesem adopce v České republice. Sestavila jsem tedy výzkumný soubor, který tvořily čtyři osoby.

První dotazovaný pár spolu žije v manželství celkem 13 let. Ženě byl lékařem po neúspěšných pokusech o otěhotnění diagnostikován syndrom polycystických ovarií. Na základě této diagnostiky žena podstoupila celkem devět umělých oplodnění, z čehož ani jedno nebylo úspěšné. Proto se manželé rozhodli pro adopci, kdy se celkem po sedmi a půl letech od rozhodnutí, že společně chtějí potomka, dočkali chlapečka, kterého si ve věku tří měsíců odvezli z kojeneckého ústavu domů.

Druhý dotazovaný pár žije v manželství celkem 25 let. I v tomto případě byla ženě lékařem diagnostikovaná neplodnost, která třikrát podstoupila neúspěšné umělé oplodnění. Po podání žádosti o adopci byli manželé mimo jiné seznámeni se skutečností, že pravděpodobnost adopce dítěte kojeneckého věku je vzhledem k jejich vyššímu věku minimální. Po devíti letech od rozhodnutí a snaze o dítě se dočkali sourozenců ve věku dvou a čtyř let.

4.2 Analýza rozhovorů s rodiči

- Důvody vedoucí k podání žádosti o adopci.
- Stěžejní situace během procesu adopce.
- Adoptované dítě jako součást nové rodiny.
- Adopce a společnost.

Důvody vedoucí k podání žádosti o adopci

Některé rodiny mají své biologické potomky a chtějí prostřednictvím adopce rozšířit svoji rodinu o dalšího člena, a zároveň tak poskytnout rodinné zázemí dítěti, kterého se rodiče po narození vzdali nebo o něj následně nejevili zájem. Pro jiné rodiny je adopce jediný možný způsob, jakým mohou svoji rodinu naplnit a stát se rodiči. Přestože jsou ve vztahu vždy dva, mohou manželé pociťovat samotu. Právě adoptivní dítě jim tuto prázdnotu, kterou si v sobě nesou a která se neustálými neúspěšnými pokusy o početí biologického

potomka prohlubuje, může vyplnit. A právě neplodnost jednoho z manželů je i nejčastějším důvodem vedoucím k podání žádosti o adopci.

„Tak s manželem jsme uvažovali o adopci v podstatě v etapách. Byly to vždycky etapy mezi tím, kdy jsme se snažili mít vlastní dítě a potom zklamání po tom, že to nevychází. Tak v podstatě jsme po posledním pokusu o vlastního potomka, tak jsme se rozhodli, že bysme si chtěli dítě adoptovat, že sami nechceme zůstat.“ (V)

„My jsme se jako dlouho léčili a prostě jednoho dne jsme si řekli, že možná než jako se nám vůbec zadaří, tak že bysme mohli podat žádost, že možná se nám taky nikdy nezadaří.“ (B)

Možnost adopce nastává většinou po snaze o početí potomka střídající se s několikanásobnými pokusy o umělé oplodnění, která není ani po několika letech naplněna.

„Tak jsme se pokoušeli mít vlastní děti dříve, ale když to nešlo, ani přes IVT jo, tak jsem říkal, že není problém. Já jsem to vzal tak, jak to je. (A)

„Já si myslím, že to bylo s přestávkou, já nevím, nějaký tři, čtyři roky určitě. (V)

„Jako nevím přesně, ale zhruba pět let?“ (B)

Pokud se manželé rozhodnou podat žádost, čeká je další dlouholetý proces, než je jim dítě přiděleno.

„Od toho podání žádosti, celý ten proces trval asi dva a půl roku.“ (A)

„Tak to bylo skoro pět let.“ (V)

Pokud si shrneme celkovou dobu, kdy se rodiče rozhodnou počít potomka, následně zjistí, že biologická cesta je jim uzavřena a absolvují adopci, může tato doba dosahovat i více jak deset let. Pro manžele jsou to roky, ve kterých se neustále střídá pocit naděje a zklamání.

Stěžejní situace během procesu adopce

Prvotní obavou, při vstupu do procesu adopce se týká především strachu z toho, jak bude samotné dítě reagovat na své nové rodiče. Zda je dokáže milovat a zda se mu s nimi bude líbit. Je všeobecně známo, že první kontakt je velmi důležitý. Jak pro rodiče, tak pro dítě. Dochází ke vzájemným interakcím a vytvoření si prvního obrázku a pocitu o druhém člověku či lidech, který je velice silný. Pokud je negativní, je těžké jej následně změnit.

„Tak z toho samotného procesu až taková jako obava nebyla. Ale prostě jsem se bála, jak se tomu dítěti budu líbit. Jestli mě bude mít rádo. Z toho jsem měla obavy než z toho, tak já jako věděla, že nás čeká nějaký dlouhý proces, většinou otravný, že to bude stát spoustu času a psychického vypětí. Ale spíš jsem měla strach, jestli si jako, abychom si padli do oka.“ (B)

„My s manželem jsme byli jasně rozhodnutí, že ano, že nepreferujeme chlapečka, holčičku, bylo jedno, jaký dítě k nám do rodiny přijde, ale jestli bude chtít. To jsme se obávali toho prvního setkání. Jestli bude plakat nebo takový, jestli tam budou nějaký ty vzájemný sympatie hned a tak.“ (V)

„Abych se dětem líbil.“ (M)

Někteří adoptivní rodiče dokonce žádné obavy nepociťují. Důvodem může být naprosté smíření se se skutečností, že to je jediný způsob vedoucí k dítěti a proto si budoucí rodič žádné domněnky a předsudky nevytváří.

„Já jsem se toho vůbec nebál.“ (A)

Během celého procesu adopce nastaly dvě situace, které adoptivní rodiče označili za nejvíce zatěžující.

První situace souvisela se vstupními pohovory a dotazníky ze strany psychologů, které vyžadovaly naprosto upřímné odpovědi. Adoptivní rodiče mnohdy museli odpovídat na otázky, které jim samotným nebyly příjemné, o kterých běžně nepřemýšleli nebo ani nechtěli přemýšlet a najednou se k nim museli zcela jasně vyjádřit.

„No, tak asi nejhorší jsou ty psychologické pohovory, který probíhají.“ (A)

„Asi ten proces toho papírování okolo. To bylo hodně, hodně na dlouho a bylo to o tom, že tam po vás chtějí docela jednoznačné ano, ne. Ve všech možných typech otázek. Ať se to týká pohlaví, rasy, ehm, já nevím, takovej těch zátěžovej faktorů z rodiny, biologické rodiny, tak asi vyplňování těchle těch dokumentů. To bylo asi nejtěžší, okolo toho.“ (V)

Druhou situaci představoval víkendový pobyt, který adoptivní rodiče absolvují společně s dalšími žadateli o adopci. Tento pobyt je veden odborníky z řad pediatrií, psychologů a jiných. Adoptivní rodiče přirovnávající tento pobyt k táboru pro dospělé, jej nevnímali jako zcela nutnou součást procesu. Právě díky představě, že tento víkendový pobyt je veden odborníky, kteří budou podrobně zkoumat jejich chování, měli adoptivní rodiče negativní postoj a snažili se hledat určitá pozitiva, která by jim pomohla tyto pocity překonat.

No a samozřejmě druhá věc, takový to, jak jsme byli na nějakým výjezdním zasedání a tam jsme dělali takový různý pokusný opičárny. Tak to byla asi taková, jakoby podle mě zbytečný.“ ... „Nevím zrovna, jestli byla přínosná nebo nebyla. Pro mě v ničem upřímně. Samozřejmě tam byly nějaký přednášky pediatrií, psychologů a jinak skupinové terapie, jako takový nějaký no. Nevím, co měli v nás vzbudit nebo neměli. Pro nás normální lidi asi ztráta času.“ (A)

„No a potom teda takový povinný, my jsme tomu říkali sedánek. Bylo to celý víkend, ale nakonec to nedopadlo úplně tak nejhůř, jak jsme, jak jsme si mysleli, že si z toho člověk něco odnesl. Asi opravdu vědí, proč to dělaj.“ ... „A tam člověk akorát je, to možná bylo trošku asi nepříjemný z toho hlediska, že tam je člověk hrozně pod drobnohledem všech těch psychologů a nechová se přirozeně. Nikdo se tam nechová přirozeně, jo. Ale asi i přesto, přeze všechno dokážou prostě ti specialisti z toho něco vytěžit a potom vydat nějaký rozhodnutí. Jestli ano nebo ne. Protože byli tam i jedni, kteří neprošli. Jako jeden manželský pár. A mně přišli zcela normální.“ (V)

„Ta příprava na tu adopci. Taková ta třídní nebo co. Kdy vlastně člověk musel vycestovat někam za Brno na tři dny s úplně cizíma lidma a povídat si s psychologama, kteří vypadali, že by sami potřebovali odbornou péči. Jako bylo to náročný s takovejma lidma tam strávit víkend. Ted' samozřejmě všichni byli, většina těch lidí tam jela s tím, že je to otravuje a my si říkali, že si to nebudeme kazit, udělat si z toho spíš legraci. Dokonce jsme se tam sprátelili s pár lidma, co byli strašně fajn. A někteří si to prostě komplikovali tím, že se sami žrali ještě víc, jo. Ale jako, že by to bylo příjemný, nebo že bych z toho měla pocit, že mi to něco přineslo, to ne no. Bylo to spíš o tom, že člověk musel.“ (B)

„Myslím, že to nemělo vůbec na nic žádný vliv.“ (M)

Pobyt, adoptivními rodiči často označován za zbytečný, může být skutečně přínosný v podobě navázání přátelských vztahů s jinými žadateli o adopci a následným sdílením svých zkušeností týkající se adopce dítěte.

„Jo, to je jediný ten přínos té, toho výjezdního zasedání tam. Že s těma rodinama co se scházíme a s těma jejich dětma. Ale to se scházíme spíš kvůli těm rodičům, ne kvůli těm dětem. Že jsme si padli do noty.“ (A)

„Během přípravy jsme se seznámili ještě se dvouma manželskýma dvojčema. A v podstatě v rozmezí asi dvou měsíců jsme všichni tři dostali naše kluky, takže se občas vídáme. Je to tak dvakrát za rok. Není to nějak tak jako častý, ale vídáme se a myslím si, že jsou to takový příjemný, příjemný přátelství.“ (B)

„To se bavíme spíš o tom, kdy si říkáme, jestli budou chtít další. A třeba my jo a my ne. Takže spíš tak. Ale zatím ještě to není o tom, že bysme si sdělovali nějaký podstatný věci ohledně té výchovy těch dětí. Na to jsou opravdu ještě malí. To spíš pak ohledně toho jak s těmi dětmi mluvíme, jak jim to podáváme, jak jsou malinký, tak jim říkáme, že jako některý děti jsou z domečku, některý jsou od maminky z břítka. A ono ta jsme se shodli tak nějak na tom, že to ty děti berou a že jim to je v podstatě jedno. Oni potřebují vědět, jestli dostanou kinder čokoládu a jestli Ježíšek donese k Vánocům lego a to, že některý chodí z domečku a některý ne, tak to jim je tak nějak jedno. Ale já si myslím, že to asi přijde co by dup.“ (B)

„Jo, tak akorát bylo příjemné se s nějakýma rodičema, potencionálníma rodičema, setkat.“

(M)

Tato navázaná přátelství s jinými adoptivními rodiči mají pozitivní vliv na pocit jistoty vyplývající mnohdy jen z vědomí, že v blízkosti se nachází někdo, kdo je ve stejné či podobné situaci. Rodiče společně mohou sdílet nejenom pocity plynoucí z důsledku neplodnosti, ale ženy se především mohou svěřit se vzájemnými pocity při opakovaných neúspěšných umělých oplodněních. Samotní manželé si samozřejmě poskytují vzájemnou podporu, ale je známé, že muži určité situace vnímají jinak, než ženy. Z toho důvodu je dobré tyto pocity sdílet s jedincem stejného pohlaví.

Adoptované dítě jako součást nové rodiny

Po mnohaletém čekání nastane chvíle, kdy se manželům skutečně naplní jejich touha po dítěti. Jediný telefonát, který změní jejich dosavadní společný život. Telefonát, který zmírní jejich pocitovou bolest a psychické vypětí po vypořádávání se se skutečností, že se biologického potomka nedočkají.

Nad touto šťastnou chvílí se ale dlouze radovat nemohou. Období nekonečného čekání vzápětí stíhá období „chaosu“. Ten má podobu rychlého zařizování a vyřizování, kdy ze sebe adoptivní rodiče musí během krátkého časového úseku vydat doslova veškerou energii, kterou v sobě ukrývají.

„Tak asi jako se změní život každému páru, když přijde prostě do rodiny dítě, tak tady to ale bylo u nás ze dne na den. Tam je výhoda asi nějaká ta příprava těch devět měsíců, kdy se na to oba dva můžou připravit a tady to bylo opravdu ze dne na den. Takže i ta otázka, co bylo a jestli jsme měli nachystaný pokojíček, to nešlo. Protože jsme to nevěděli a až zavolali a ještě navíc jsme zjistili, že dostaneme tedy děti dvě, ne jenom jedno, tak v podstatě jsme pak začali zařizovat a tam snad byla výhoda toho, že jeli na školičku v přírodě, tak jsme na to měli trochu času. Protože si pamatuju, že to bylo nějak v týdnu. A jestli byla středa a řekli nám, že si můžeme v pátek přijet. Takže takhle to chodí, tam prostě neřekne nikdo, nikdo dopředu. (V)

Já jsem vlastně během těch deseti dní, co jsme se to dozvěděli, že nám ho dají, a než jsme si ho přivezli dom, tak jsem zhubla asi devět kilo. Jsem nemohla jíst, spát, prostě byla jsem z toho strašně vystresovaná. Jak jsme všechno chystali. Sehnat prostě rychle. Výbavičku, všechno vyprat, nachystat, vymalovat, sešroubovat postýlku. Některý lidi na to mají devět měsíců, my jsme měli deset dní. Ale tak jsme do toho tak nějak vpadli. Měla jsem z toho strach, jaký to bude, jestli to zvládnu, jestli zvládnu se o něj prostě postarat. Člověk o všem tisíckrát čte, ale stejně pak na to není dost připravenej. A měla jsem strach, jestli tou změnou prostředí nebude nějakej, jako aby z toho neplakal nebo třeba se necítil dobře. (B)

Samotný příchod jejich společného dítěte/děti je mnohdy doprovázen obavami a napětím, které se projevuje především u žen. To, že i dítě či děti mají přirozenou potřebu „zapadnout“ do určitého prostředí, kde najdou svůj pokoj, své hračky a především své rodiče, je vzápětí potvrzeno při nejmenším na základě pocitů úlevy z předešlých obav adoptivních rodičů.

Rozhodně není nic špatného, pokud adoptivní rodiče cítí jakýsi smutek po „volnosti“, kterou dosud měli. Naopak to svědčí o zodpovědném a vážném přístupu adoptivních rodičů, kteří si uvědomují, že příchod dítěte dá jejich vztahu a soužití po mnoha letech zcela jinou podobu.

„No, tak já jsem měla obavy velký. Jestli samozřejmě, jestli nebude hnedka řvát, že tu být nechce. Jako bylo to tříměsíční mimino, ale tak jako byla jsem hrozně napjatá.“ ... „A on tedy jako dva nebo tři dny tak jako koukal a pak už byl normální. Pak už se smál a plakal a všechno už. Ale taky byl z toho jako překvapenej. Říkám ty první dva tři dny prostě koukal. Ale pak dobrý, dobrý. Všecko v pohodě.“ (B)

„No byla to úleva. Protože jsme se hrozně báli, že děti nebudou najednou chtít z toho prostředí, byť tam to probíhalo úplně úžasně, to setkání, tak my jsme společný víkend strávili s dětmi sami a potom jsme už to vyřídili jenom opravdu papírově a děti nám předali s tím, že si je můžeme odvézt domů. A to jsem se bála, že až budou mávat těm tetám a těm tetám tam, tak že třeba nebudou chtít nastoupit do auta nebo tak. Ale naskákali do auta, nechali se připoutat, vpadli do bytu, vběhli do pokojíčku, jako nachystanýho s hračkama, všechno. Takže to byla taková ta euforie a to byl takovej, jako takovej, koktejl všech pocitů, protože na jednu stranu byl člověk strašně šťastnej, že teda není sám,

na druhou stranu jsme byli s manželem skoro dvacet let sami a starali se sami o sebe. No tak potom, jako opravdu se z čista jasna v ten moment změnil život. O sto osmdesát stupňů se to otočilo. Ale v žádném případě bych neměnila.“ (V)

„Ty nejkrásnější. Že budem konečně rodina.“ (M)

„No to bylo, u mě prostě byla ta chemie, která zafungovala hned. Když jsem ho viděl, vzal do náruče, tak jsem si říkal, to je on. Jak se to psouští u těch matek, když porodí, tak jsem to měl. Něco takovýho jsem měl u něj. On byl takový malý děťátko, a tak jsem věděl, že jsem jeho táta a šmítec. Zamiloval jsem si ho a od té doby je můj.“ (A)

Příchod dítěte do rodiny je změnou v každé rodině. Ať už se jedná o příchod biologického či adoptovaného dítěte. Jak změnil vztah adoptivních rodičů úspěšná adopce?

„Myslím si, že ho velmi upevnila. Myslím, že je to lepší. Nebo rozhodně to nebylo nic, co by nám to ten vztah poškodilo. Naopak si myslím, že nám ho to posunulo dál. Určitě ho nepoškodilo nijak. Můj manžel je velice podporující člověk, takže v něm já mám oporu vždycky a pořád.“ (B)

„Zlobí nás teď oba Adámek.“ (A)

„No tak to rozhodně. To asi kdyby to kdokoli popíral nebo by tvrdil, že ne a že ten život potom běží stejně, tak by musel lhát, protože to je sponutá, spousta faktorů už jenom to, že najednou se to zajedno netočí ani kolem vás ani kolem toho druhého partnera, ale kolem těch dětí. V našem případě, jak jsem říkala, jsme byli dlouho sami, tak vlastně jsme byli zvyklí starat se sami o sebe a taková určitá volnost, časová, nebyl nikde problém a najednou teda děti, omezení, mateřská dovolená, potom školka a to všechno. Prostě ano. Změnil se náš život v mnoha směrech, jo. Ale nejde to říct, jakoby konkretizovat. Prostě se změnilo.“ (V)

„No, to měla. Určitě. Jak v kladnejch tak i zápornejch. Třeba, že pak už se člověk musí věnovat hodně dětem a ne jenom partnerovi.“ (M)

Stejně důležité, jako je vzájemné přijetí mezi dítětem a rodiči, je přijetí mezi dítětem a prarodiči či širší rodinou. V obou případech došlo k srdečnému přijetí dětí v celé rodině. A to je velice důležité, jelikož klima, ve kterém dítě vyrůstá, má na jeho budoucí vývoj velký vliv.

„Ti byli nadšení, babička s dědečkem. Nebyl vůbec žádný problém. Takže, vřele a jako vlastní.“ (V)

„Babička ta splácla ruce, prababička ho pokřižovala, bylo to bezvadný. Přivítali ho všichni nádherně. Samozřejmě o něm věděli, těšili se na něj, no. Vůbec žádný problémy. Všichni se na něj těšili, všichni ho milují. Prostě je náš. Je náš. Opravdu ho bereme, že je náš. A ať už je biologický nebo adoptovanej, je to úplně jedno.“ (A)

„Perfektně. Rodina úplně perfektně. Jako ze strany mojí, tak tam nikdo ještě děti nemá. Jako bratr, zatím děti nemá. Nebo teď jako má, ale jako že vyženěný. Tak tam to bylo úplně první dítě, tak to bylo úplně nadšení. A vlastně z druhý strany, z manželovy, tak tam už bratr jeho měl už dva kluky a v podstatě tam berou kluky všechny úplně stejně, kde biologický vůbec nerozlišují. Mají k němu jako skvělej vztah všichni.“ (B)

„Nebyl jedinej, kdo by, nám všichni fandili a všichni je přijali úplně skvěle.“ (M)

Adopce a společnost

I když se může zdát, že adopce je čistě rodinnou záležitostí, nejde opomíjet skutečnost, že žijeme ve společenském světě, kde společenské přijetí sice nemusí představovat nejdůležitější hodnotu, ale je součástí života každého z nás. Proto i reakce z okolí, ať už pozitivní nebo negativní, mohou mít ve větší či menší míře vliv na adoptivní rodinu.

„Jako vyloženě s negativní reakcí vůbec žádnou, to vůbec ne. Ale někdy takový ty průpovídky typu vlastní dítě je vlastní, to jsem si jako zaslechla, ale nebyly myšleny asi nějak zle. Prostě byly to názory některých lidí zřejmě, ale žádnou vysloveně negativní zkušenost nemám.“ (B)

„Nezaznamenali jsme, že by někdo, někdo byl proti. Tak přátelé, co jsou opravdu přátelé, tak nás znají dlouho, vědí, že máme děti rádi, že jsme se dětma pracovali a že jsme děti vždýcky chtěli a věděli, že je mít nemůžeme, tak byli rádi.“ (A)

„I v našem okolí, třeba, co se týče známých, jako rodičů našich, tak mají mezi svýma známýma prostě rodinu s adoptovaným dítětem, takže jako v tomhlens tom jsme měli asi štěstí, že jsme se s žádným negativním ohlasem nesešli. Nebo jako názorem nesetkali.“ (V)

„Za celou dobu vůbec, ne.“ (M)

4.3 Shrnutí a poznatky k adopci z pohledu účastníka adopce

Publikací zabývající se procesem adopce bylo a je vydáváno nespočet. Převážně se jedná o informace typu, co vlastně žadatele o adopci či jinou zvolenou náhradní rodinnou péči čeká. Mě především zajímaly poznatky z procesu očima člověka, který si jím sám prošel.

V rámci procesu žadatelé absolvovali celkem dva víkendy, které byly vedeny odborníky a skládaly se z odborných přednášek z pediatrie, vývojové psychologie a dalších. Jako velice přínosná přednáška byla shledána o drogových závislostech, která zahrnovala například chování dítěte, které se narodí drogově závislé matce a důsledky, které může dítě v budoucnu mít. Ovšem ne každé přednášky byly kvalitní a důležitá témata týkající se například vývojové psychologie nebyla přednášejícími podávána odborným způsobem.

Jeden z víkendů žadatelé trávili společně na výjezdním zasedání. Z pozice účastníka bylo toto zasedání shledáno jako zcela neefektivní. Opět scházel profesionální přístup odborníků vedoucích výjezdní zasedání a mnoho žadatelů se zamýšlelo nad smyslem tohoto výjezdu. Bylo vytvořeno zcela nepřírozené prostředí, kde se žadatelé zpovídali z citlivých informací týkajících se například jejich rodiny, dětství a dalších. Tyto informace jsou jistě pro psychology značným zdrojem informací, ovšem samotný psycholog by si měl spíše se žadateli promluvit osobně, jelikož ne každý jedinec je k takovýmto tématům otevřený a nelze zaručit věrohodnost těchto informací sdělených veřejně před zcela cizími lidmi. Na druhou stranu velkým přínosem byla shledána diskuze ohledně komunikace s dítětem a formy sdělení toho, že je dítě adoptované. Jelikož oba dotazované páry podstoupily adopci před účinností nového občanského zákoníku, nebyly povinny dítěti sdělit, že je adoptované. Oba páry ovšem byly již předem rozhodnutí, že to dítěti či dětem

sdělí a vyhnou se tak možným fatálním důsledkům, které běžně nastávají, jakmile se dítě v pozdějším věku nedopatřením dozví, například z okolí či jinou náhodnou situací, pravdu o svém původu.

Jak mi bylo sděleno, samotný proces je z velké části o lidech a o pracovnících, na které žadatelé „natrefí“. Což dokazuje příklad, kdy jeden sociální pracovník nechtěl zařadit manželský pár do evidence žadatelů vzhledem k tomu, že jejich manželství trvá jeden rok. To, že spolu žili jedenáct let, než uzavřeli manželství a neúspěšně se snažili o potomka, nebylo bráno v potaz.

Mnohdy je od žadatelů požadována jakási dokonalost a ten nejlepší přístup, ovšem z druhé strany všech členů podílejících se na zprostředkování adopce je přístup mnohdy neprofesionální.

4.4 Vyhodnocení výzkumného šetření

Cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem adoptivní rodiče vnímají proces adopce a jaké situace jsou pro ně nejvíce zatěžující. Dále jsem se zaměřila na následný způsob adaptace dětí v nové rodině a pocity rodičů po skončení procesu adopce.

Důvodem podání žádosti o adopci v obou případech manželů byla neúspěšná několikaletá snaha o biologického potomka střídající se s pokusy o umělé oplodnění. Toto období je velmi zatěžující především pro ženu, která v souvislosti se zmiňovanými pokusy o umělé oplodnění podstupuje hormonální léčbu. Ta představuje zátěž nejen pro psychickou stránku ženy, ale také fyzickou.

Pokud i několikáté umělé oplodnění není úspěšné, je téměř jisté, že rodičům nezbývá jiná možnost, než právě podat žádost o adopci. Záměrně volím slovo téměř, protože nezdá se, kdy nastane situace, ve které se manželský pár smíří se skutečností, že jeden z partnerů je neplodný a po podání žádosti o adopci nebo v jejím průběhu, dojde k otěhotnění. Jedním z důvodů, a zároveň nejčastějším, je psychické uvolnění partnerů a snaha o biologického potomka se již nestává jakousi denní naprogramovanou rutinou.

Jakmile si manželé opatří informace týkající se nejen podání žádosti ale celé adopce, začnou napovrch vyplývat první obavy spojené s příchodem dítěte do rodiny. Manželé se obávají především toho, že je dítě nepřijme za své rodiče a že se nebude chtít stát součástí nové rodiny. Což je pochopitelné. Obavy ze samotného procesu adopce lze do jisté míry

eliminovat důkladným nastudováním publikací věnující se adopci a adoptivní rodiče si tak mohou udělat jasnější představu o tom, co vše je čeká a co budou muset zvládnout. Ovšem reakci dítěte, které přijde do rodiny, nikterak odhadnout nelze. Po ukončení procesu se tato obava ani v jednom ze zkoumaných případů nenaplnila.

Za vyčerpávající a zároveň stěžejní situaci pro adoptivní rodiče byla označena vstupní psychologická vyšetření. U těchto vyšetření byly žadatelům o adopci předloženy dotazníky, ve kterých museli zodpovídat intimní a mnohdy velice nepříjemné otázky. V těchto chvílích pro ně představovala zatěžující faktor obava, zda zcela upřímné odpovědi nemohou mít negativní dopad na jejich následný proces či dokonce jeho ukončení.

Další obdobná situace nastala při společném víkendovém výjezdu žadatelů o adopci. V tomto ohledu pro adoptivní rodiče bylo náročné prostředí, ve kterém se ocitali, jelikož byli pozorováni odborníky, kteří po ukončení výjezdu ke každému páru vytvořili posudky. Jak vyplynulo z pořizovaných rozhovorů s adoptivními rodiči, v takovémto prostředí se nikdo nechoval přirozeně. Což není překvapující skutečnost. Pokud samotný člověk ví, že je někým kontrolován, automaticky kontroluje i sám sebe a nedokáže se zcela uvolnit. Pokud se adoptivní rodiče i na takovou situaci přeci jen trochu připraví a snaží se ji brát, jak se říká, s nadhledem, rozhodně jim to neuškodí a dokonce i v těchto pro ně nepříjemných chvílích se mohou seznámit s jinými adoptivními rodiči, navázat přátelství a do budoucna tak společně diskutovat o specifických situacích vyplývajících z adopce. Jednu takovou situaci například představuje diskuze s dítětem o adopci. Forma sdělení vůči dítěti je velice důležitá, a proto i rady a vedené diskuze na toto téma mezi adoptivními rodiči jsou velice přínosná.

Po ukončení veškerých vyšetření a povinných kurzů nastává nejdelší období tohoto procesu, kterým je čekání na telefonát ohledně dítěte. Nežádá kdy toto období trvá i několik let. Jakmile jsou ale rodiče informováni prostřednictvím sociálního pracovníka o dítěti, které jim bylo přiděleno, nastává pro adoptivní rodiče změna, na kterou se nelze předem připravit. V tomto ohledu je zde viditelná obrovská výhoda biologických rodičů oproti rodičům adoptivním. Biologičtí rodiče se na příchod dítěte do rodiny mohou připravovat v průběhu devíti měsíců. Nemluvím zde pouze o materiální přípravě v podobě zařízení pokoje pro dítě, oblečení, kočárku a jiné výbavě, ale především o psychické přípravě na to, že přibližně za devět měsíců se stane jejich dítě fyzickým členem rodiny. Adoptivní rodiče tuto skutečnost musí přijmout během pár hodin či dní.

S okamžikem příchodu dítěte do rodiny začínají opětovně napovrch vyplouvat obavy, se kterými se adoptivní rodiče setkali na počátku procesu, a sice zda je dítě dokáže přijmout, bude se mu v novém prostředí líbit, bude spokojené a zda manželé zvládnou svoji novou roli rodičů. Tyto obavy zůstávají po příjezdu dítěte či dětí do nového domova nenaplněné. Adaptace sice může trvat pár dní, ale rozhodně nepotvrzuje předešlé obavy.

Co se týče rodiny, přátel a okolí, negativním reakcím ani jedna z rodin nemusela čelit. Myslím si, že je to především díky větší otevřenosti společnosti vůči adopci, než bylo v předešlých letech.

Na základě výzkumu, který jsem provedla, jsem došla k závěru, že proces adopce se zcela určitě pojí se sociální pedagogikou. Ať už se jedná o samotný proces, během kterého jsou adoptivní rodiče školeni nebo jim je poskytováno psychologické poradenství, zasahuje sociální pedagogika i dále, a to konkrétně při následné výchově dítěte či dětí adoptivními rodiči.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem psychických rizik adoptivních rodičů. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem probíhá proces adopce v České republice a jakým způsobem je uskutečněn z pohledu adoptivních rodičů. Dále jsem se ve své bakalářské práci zabývala základy vývojové psychologie zahrnující období dětství a vlivem výchovy a genů na osobnost dítěte. Provedený výzkum byl soustředěn na adoptivní rodiče.

V první kapitole jsem vylíčila obecné poznatky týkající se adopce včetně její historie. Dále jsem popsala proces adopce týkající se České republiky a také jsem vymezila jiné možné formy, které umožňují získat dítě do náhradní rodinné péče.

Druhá kapitola je věnována adopci z pohledu adoptivních rodičů, do které jsem zahrnula nejčastější důvody, které vedou manželské páry k adopci dítěte, období, kdy se připravují na příchod adoptovaného dítěte a samotný příchod adoptovaného dítěte do nové rodiny. Také jsem zde zahrnula poznatky týkající se informovanosti dítěte o adopci spojené s tím, kdy je nevhodnější doba dítěte informovat o jeho adopci a případně jaký způsob ke sdělení zvolit.

Ve třetí kapitole jsem vymezila propojení adopce a výchovy. Tato kapitola obsahuje poznatky z vývojové psychologie, jejichž znalost může zodpovědět spoustu otázek týkajících se neobvyklého chování dítěte a dále jsou v této kapitole obsaženy poznatky, které vysvětlují, do jaké míry lze osobnost dítěte ovlivnit výchovou a do jaké míry je osobnost dítěte ovlivněna dědičností. Závěr této kapitoly je věnován relaxaci, která je nezbytná pro harmonické klima rodiny, ve kterém dítě vyrůstá.

V praktické části jsem analyzovala rozhovory s adoptivními rodiči prostřednictvím otevřeného kódování. Tyto rozhovory a jejich následná analýza přinesly spoustu zajímavých informací z praxe. Prostřednictvím výzkumu jsem si odpověděla na výzkumné otázky vycházejících z poznatků uvedených v praktické části bakalářské práce.

Během celého procesu adopce jsou nastávající rodiče vystavováni různým psychicky zátěžovým situacím. V odborné literatuře mezi takovéto situace patří například vnitřní vyrovnání se se skutečností, že páry nemohou počít biologického potomka. Dále se jedná o vypořádání se s náročným a zdlouhavým procesem, otázkami typu, zda dokážou milovat cizí dítě a jakým způsobem s dítětem o jeho adopci následně mluvit. Všechny tyto

zátěžové faktory byly při pořízených rozhovorech s adoptivními rodiči zmíněny. Mezi další psychicky náročné situace adoptivní rodiče zařadili například psychologická vyšetření nebo skupinový výjezd žadatelů o adopci, kde byli pod neustálým dozorem odborníků, kteří v závěru vypracovávali posudky. Neopomněli ani situaci, kdy se během krátkého časového úseku museli přizpůsobit tomu, že za pár dní přivítají nového člena rodiny. Na rozdíl od biologického očekávání, které je stanoveno přibližně devíti měsíci.

Bylo zjištěno, že manželské páry se pro adopci rozhodly na základě neúspěšné snahy o početí vlastního potomka střídající se s neúspěšnými pokusy o umělé oplodnění. Toto období bylo provázeno pocity zklamání z nenaplněné touhy. Právě adopce je dle teoretických poznatků nejčastěji zvolená forma náhradní rodinné péče při neplodnosti jednoho z manželů. Důvodem je, že adopcí vznikne mezi dítětem a rodiči plnohodnotné příbuzenské pouto a tím tedy plnohodnotná rodina.

Adoptivní rodiče čekající na příchod dítěte skutečně svůj čas věnovali přípravě a samostatnému studiu odborných publikací zabývajících se tímto tématem, jak bývá doporučováno. Shodli se ovšem na tom, že ačkoli těchto poznatků může mít člověk nastudováno nespočet a být proškolen nejrůznějšími školeními a semináři, realita je vždy trochu jiná a i teoreticky připravení rodiče jsou nezřídka kdy příchodem dítěte do rodiny zaskočení.

Co se týče informovanosti dítěte o jeho adopci, považují to adoptivní rodiče za důležité. Před svými dětmi tuto skutečnost od raného věku netají a dětem se to snaží empaticky podávat například v podobě pohádek či jednoduchých slovních přirovnáních.

Tato práce by mohla být přínosná pro širokou veřejnost, která nemá přílišné informace o adopci a která by tak získala jiný pohled na tento proces zprostředkovan z pozice adoptivních rodičů, který je mnohdy opomíjen.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADLER, Alfred. Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy. Praha: Práh, 1994. Individuální psychologie, 2. ISBN 8085809222.
- [2] ARCHER, Caroline. Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]. Vyd. 1. Překlad Petra Vlčková. Praha: Portál, 2001, 119 s. ISBN 80-7178-578-4.
- [3] BRIERLEY, John Keith. 7 prvních let života rozhoduje: [nové poznatky o vývoji mozku a výchova dítěte]. 2. vyd. Praha: Portál, 2000, 111 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-484-2.
- [4] COLOROSO, Barbara. Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2008, 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.
- [5] DENKER, Henry. Adopce. Vyd. 1. Ostrava: Domino, 2004, 279 s. ISBN 80-7303-212-0.
- [6] DOŇKOVÁ, Olga a NOVOTNÝ, Jan Sebastian. Vývojová psychologie pro sociální pracovníky. Vyd. Institut mezioborových studií Brno, 2010, 144 s., BonnyPress.
- [7] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4717-883.
- [8] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s., ISBN 80-736-7040-2.
- [9] KONEČNÁ, Hana. Na cestě za dítětem: dvě malá křídla. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003, 318 s. ISBN 80-200-1055-6.
- [10] KREJČÍ, Jindřich. Cesty k datům: zdroje a management sociálněvědních dat v České republice. Vyd. 1. Editor Yana Leontiyeva. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012, 469 s. Studie (Sociologické nakladatelství), 89. sv. ISBN 9788073302047.
- [11] MATĚJČEK, Zdeněk. Osvojení a pěstounská péče. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 155 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071786373.
- [12] Mezinárodní osvojení, Osvojení [online].[cit.2015-1-3]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/>.

- [13] Občanský zákoník, In: 89/2012 Sb. 2012
- [14] Průvodce náhradní rodinnou péčí. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2002-,
^^^sv.
- [15] PURVIS, Karyn B, David R CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. Dítě v nové rodině. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 252 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
- [16] ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání. 3. vyd. Praha: Portál, 2014, 390 s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- [17] SCHOOLER, Jayne E a Jiří KOVAŘÍK. Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002, 217 s. ISBN 80-7255-066-7.
- [18] SKUTIL, Martin. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- [19] STRAUSS, A. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Přel. S. Ježek. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X
- [20] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 101 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.
- [21] Ústavní péče. Náhradní rodina[online].[cit.2015-1-3]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece
- [22] VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [23] VÁGNEROVÁ, Marie. Základy psychologie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.
- [24] VODÁČKOVÁ, Daniela. Krizová intervence. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 543 s. ISBN 978-80-262-0212-7.
- [25] ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IVF Podstoupení léčby neplodnosti metodami asistované reprodukce.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Rozhovor s adoptivní matkou

PŘÍLOHA P I: Rozhovor s adoptivním otcem

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR S ADOPTIVNÍ MATKOU

Takže, já bych se v první otázce chtěla zeptat, jak dlouho jste s manželem uvažovali o adopci, než jste podali žádost?

Tak s manželem jsme uvažovali o adopci v podstatě v etapách. Byly to vždycky etapy mezi tím, kdy jsme se snažili mít vlastní dítě a potom zklamání po tom, že to nevyšlo, tak v podstatě jsme po posledním pokusu o vlastního potomka, tak jsme se rozhodli, že bysme si chtěli dítě adoptovat, že sami nechceme zůstat. A já si myslím, že to bylo s přestávkou, já nevím, nějaký tři nebo čtyři roky určitě.

Další otázka. Z jakého důvodu jste dali přednost právě adopci před jinými formami náhradní rodinné péče?

To byla docela jednoduchá volba. V podstatě to bylo asi hodně o mně. Já bych nedokázala vychovávat dítě, který by mi potom vzali. Jenom ho mít na chvíli. Vím, obdivuji ty matky, který mají v pěstounské péči malý miminka nebo i větší děti, ale prostě pro mě upřednostnění biologického rodiče vždycky a před právě těma pěstounama není v pořádku a proto jsme volili s manželem adopci. Nebo osvojení, jak se tomu teď říká, před těma jinýma formama.

Děkuju. Jaká byla vaše největší obava, kterou si vybavujete na začátku procesu adopce?

No, jestli to všechno zvládneme, jestli, protože systém nezaručuje nebo nedá informaci o tom, jak bude dítě velké, jestli bude malinký nebo bude větší, starší. Nic určitýho se nedozvíte, tak ta obava toho prvního setkání a jestli to dítě bude chtít. Protože my s manželem jsme byli jasně rozhodnutí, že ano, že nepreferujeme chlapečka, holčičku, bylo jedno, jaký dítě k nám do rodiny přijde, ale jestli bude chtít. To jsme se obávali toho prvního setkání. Jestli bude plakat nebo takový, jestli tam budou nějaký ty vzájemný sympatie hned a tak.

A teď kon můžete vlastně sdělit, jestli se ta vaše obava naplnila?

Ne, vůbec ne. Děti nám padly kolem krku hned a v podstatě to byla láska na první pohled.

To je hezké.

Která z částí procesu pro Vás byla nejvíce zatěžující?

Hm. Asi ten proces toho papírování okolo. To bylo hodně, hodně na dlouho a bylo to o tom, že tam po vás chtějí docela jednoznačné ano, ne. Ve všech možných typech otázek. Ať se to týká pohlaví, rasy, ehm, já nevím, takovejch těch zátěžovejch faktorů z rodiny, biologické rodiny, tak asi vyplňování těchle těch dokumentů. To bylo asi nejtěžší, okolo toho. No a potom teda takový povinný, my jsme tomu říkali sedánek. Bylo to celý víkend, ale nakonec to nedopadlo úplně tak nejhůř, jak jsme, jak jsme si mysleli, že si z toho člověk něco odnesl. Asi opravdu vědí, proč to dělaj.

Pociťovala jste určité pochybnosti?

Hm. Asi ani ne. Jako pochybnosti o tom rozhodnutí?

Ano.

Ne. To už bylo jasně rozhodnuté, když už jsme se s manželem prostě rozhodli, že už do toho jdeme, takže ohledně tohohle toho žádný pochybnosti nebyly.

Zúčastňovali jste se s manželem skupinových terapií?

Aaa. To je ta skupinová terapie, to je ten víkendový sedánek, který byl povinný. Ten byl povinný pro žadatele o adopci a byl teda dvoudenní, byl víkendový a toho jsme se samozřejmě zúčastnili. A tam člověk akorát je, to možná bylo trošku asi nepříjemný z toho hlediska, že tam je člověk hrozně pod drobnohledem všech těch psychologů a nechová se přirozeně. Nikdo se tam nechová přirozeně. Jo. Ale asi i přesto přeže všechno dokážou prostě ti specialisti z toho něco vytěžit a potom vydat nějaký rozhodnutí. Jestli ano nebo ne. Protože byli tam i jedni, kteří neprošli. Jako jeden manželský pár. A mně přišli zcela normální.

Scházíte se i s jinými rodiči, kteří mají zkušenosti s adopcí? Ted' nezávisle úplně jako na tom procesu, v kterém jste se setkali, ale úplně s někým zvenčí.

Ehm, tak to ani ne cíleně. Spíš jenom, že mám v okruhu známých. Prostě máme rodinu, přátele, kteří jako adoptovali dítě taky, ale tam jsme se scházeli chvílku. Asi dvakrát, protože ono to nejde ani tak úplně udržet ten kruh těch žadatelů, co jsme se setkali na tom víkendovým sezení, nebo té terapii, tak byl z hodně koutů republiky, takže jsme se sešli a více méně jako se ženskýma, asi dvakrát jenom, abysme si popovídaly co a jak. Ale jako trvalý vztahy nebo styky žádný neudržujeme.

A v tu chvíli to bylo pro Vás přínosné?

Spíš to bylo takový sdílení toho, já, tak z naší skupiny dostali už první a teď dostali druhí, tak jakoby, že i na nás jednou dojde. Ale jako nějaký přínos nebo spíš si sdělení těch pocitů, že jsou asi všude stejný, v těch prvních okamžicích a tak jako. Tak to jo.

Takže spíše takové ujištění.

Já nevím, ujištění asi ne. Fakt jenom sdílení. Sdílení toho pocitu radosti. A nebo naopak třeba ježiši, teď se nevyspím, teď jsme unavená, to dřív nebylo a teď je to hned, z čista jasna a tak. Ale jako tam o žádný ujišťování, jestli jsme udělali dobře nebo ne, to ne. Tam o to nikdy fakt nešlo.

Já jsem spíš myslela ujištění, že jednou Vás to taky čeká.

Aha, takhle, tak to jo. Jo jo jo jo jo. Že na nás dojde taky.

A jak dlouho jste čekali od ukončení těch testů a různých vyšetření než jste se nebo vlastně s vámi spojil sociální pracovník ohledně ...

Už jakoby s „nabídkou“?

Jo jo.

Tak to bylo skoro pět let.

Jaké byly pocity, které si vybavujete po společném příchodu přímo domů?

No byla to úleva. Protože jsme se hrozně báli, že děti nebudou najednou chtít z toho prostředí, byť tam to probíhalo úplně úžasně, to setkání, tak my jsme společný víkend strávili s dětmi sami a potom jsme už to vyřídili jenom opravdu papírově a děti nám předali s tím, že si je můžeme odvézt domů. A to jsem se bála, že až budou mávat těm tetám, tak že třeba nebudou chtít nastoupit do auta nebo tak. Ale naskákali do auta, nechali se připoutat, vpadli do bytu, vběhli do pokojíčku, jako nachystanýho s hračkama, všechno. Takže to byla taková ta euforie a to byl takovej, jako takovej koktejl všech pocitů, protože na jednu stranu byl člověk strašně šťastnej, že teda není sám, na druhou stranu jsme byli s manželem skoro dvacet let sami a starali se sami o sebe. No tak potom, jako opravdu se z čista jasna v ten moment změnil život. O sto osmdesát stupňů se to otočilo. Ale v žádném případě bych neměnila.

Můžu se ještě zeptat během těch pěti let, co jste říkala, že jste čekali na ty děti, měli jste nachystaný pokojíčky. Třeba připravený hračky, nebo vymezený prostory?

Ne ne ne. To vůbec ne a je to právě daný tím, že systém vám nedokáže říct, kdy. Protože do adopce můžou jít děti jenom, co jsou právně volné a my jsme se třeba dozvěděli, že vlastně kluci, co jsou biologičtí sourozenci, tak že vlastně v tom kojeneckém ústavu byli rok a půl jenom proto, že se prostě, já nevím, po půl roce nebo jak, tam je ta lhůta ze zákona, tak že se vždycky ta matka nějakým způsobem ozvala. Co říkali, tak se tam vyloženě ti zaměstnanci modlili, aby prostě k tomu kontaktu už nedošlo, protože ty děti by musely být rozděleny. Za jedno, protože ten starší by musel jít do dětského domova a ten mladší by zůstával v kojeneckém ústavu a nedoporučili to, tak jenom proto čekali do toho dalšího termínu, kdy by mohli vyjádřit ten nezájem rodiče. Soudně.

Jak byla, jak přijala rodina vaše dítě, respektive děti.

Tak protože jsme o tom mluvili, už v podstatě když jsme se rozhodli, tak jsme obeznámili jak rodinu, tak vlastně kamarády a okolí, takže tam nebyl vůbec problém. Ti byli nadšení, babička s dědečkem. Nebyl vůbec žádný problém. Takže, vše jako vlastní.

A setkali jste se i s negativními ohlasy? Třeba z vašeho okolí nebo i rodiny?

Naštěstí ne. Protože i v našem okolí, třeba, co se týče známých, jako rodičů našich, tak mají mezi svými známými prostě rodinu s adoptovaným dítětem, takže jako v tomhle tom jsme měli asi štěstí, že jsme se s žádným negativním ohlasem nesešli. Nebo jako názorem nesetkali.

A poslední otázkou by bylo, jestli si myslíte, že adopce měla nějaký vliv na váš vztah s manželem?

No tak to rozhodně. To asi kdyby to kdokoli popíral nebo by tvrdil, že ne a že ten život potom běží stejně, tak by musel lhát, protože to je spousta, spousta faktorů už jenom to, že najednou se to zajedno netočí ani kolem vás ani kolem toho druhého partnera, ale kolem těch dětí. V našem případě, jak jsem říkala, jsme byli dlouho sami, tak vlastně jsme byli zvyklí starat se sami o sebe a taková určitá volnost, časová, nebyl nikde problém a najednou teda děti, omezení, mateřská dovolená, potom školka a to všechno. Prostě ano. Změnil se náš život v mnoha směrech, jo. Ale nejde to říct, jakoby konkretizovat. Prostě se změnilo. Tak asi jako se změní život každému páru, když přijde prostě do rodiny dítě, tak tady to ale bylo u nás ze dne na den. Tam je výhoda asi nějaká ta příprava těch devět měsíců, kdy se na to oba dva můžou připravit a tady to bylo opravdu ze dne na den. Takže i ta otázka, co bylo a jestli jsme měli nachystaný pokojíček, to nešlo. Protože jsme to nevěděli a až zavolali. A ještě navíc jsme zjistili, že dostaneme tedy děti dvě, ne jenom

jedno, tak v podstatě jsme pak začali zařizovat a tam snad byla výhoda toho, že jeli na školičku v přírodě, tak jsme na to měli trochu času. Protože si pamatuju, že to bylo nějak v týdnu. A jestli byla středa a řekli nám, že si můžeme v pátek přijet. Takže takhle to chodí, tam prostě neřekne nikdo, nikdo dopředu.

Takže tak. Já děkuji za Váš čas a za rozhovor.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S ADOPTIVNÍM OTCEM

Já bych se v první otázce chtěla zeptat, jak dlouho jste s manželkou uvažovali o adopci, než jste podali žádost.

No, to bylo tak. Manželka jednou přišla a říkala: „Co kdybysme si zažádali o adopci?“ A já říkám. „Jo.“ Takže vlastně vůbec jsme o tom neuvažovali. To bylo rychle. Já jsem to vzal tak jak to je. Bylo to rychlý. Neměl jsem s tím problém. Tak jsme se pokoušeli mít vlastní děti dříve, ale když to nešlo, ani přes IVT jo, tak jsem říkal, že není problém. Takže jsme to nerozmýšleli.

A hned jste podali tedy žádost.

Jo, jasně. Nejdříve jsme zjistili vlastně, co okolo toho, jakou formou to probíhá a to šlo rychle.

A z jakého důvodu jste dali přednost právě adopci před jinými formami náhradní rodinné péče?

Protože jenom si jakoby půjčit to dítě, což pro mě představuje pěstounská péče, to je taková poloviční cesta. Aby to dítě bylo úplně tvoje. Myslím si, že je to taková nejvyšší forma toho, toho osvojení no. Než některá jiná náhradní péče. Tak asi proto.

A jaká byla vaše největší obava, kterou si vybavujete na začátku procesu právě adopce.

Tak z mé strany žádná. Já jsem se toho vůbec nebál.

A která z částí procesu pro vás byla nejvíce zatěžující.

No, tak asi nejhorší jsou ty psychologické pohovory, který probíhají. Nebo jako psychologické pohovory u těch psychologů na tom kraji, nebo kdo to teďko dělá. No a samozřejmě druhá věc, takový to, jak jsme byli na nějakým výjezdním zasedání a tam jsme dělali takový různý pokusný opičárny. Tak to byla asi taková, jakoby podle mě zbytečný.

A pocíťoval jste nějaké určité pochybnosti?

Ne, vůbec.

A zúčastňovali jste se s manželkou skupinových terapií?

No, o tom jsem mluvil. To byly právě skupinové terapie. Nebo ona byla jedna. Byla někda v Hranicích u Znojma. Bylo to přes celý víkend. Nevím zrovna, jestli byla přínosná nebo nebyla. Pro mě v ničem, upřímně jo. Samozřejmě tam byly nějaký přednášky pediatrů, psychologů a jinak skupinové terapie, jako takový nějaký no. Nevím, co měli v nás vzbudit nebo neměli. Pro nás normální lidi asi ztráta času, jo.

A scházíte se i s nějakými jinými rodiči, co mají nějakou zkušenost.

Jo, to je jediný ten přínos té, toho výjezdního zasedání tam. Že s těma rodinama co se scházíme a s těma jejich dětma. Ale to se scházíme spíš kvůli těm rodičům, ne kvůli těm dětem. Že jsme si padli do noty. Takže jo, navštěvujeme se, to jo.

A shledáváte to přínosné třeba i v tom, že se můžete ujistit s nějakými obavami, protože je trochu jiná péče...

No to si myslím, že se o těch dětech ani nebavíme, prostě to jsou naše jo a máme úplně stejný problémy jako každý rodič biologických dětí. Prostě to neřešíme tohle. Vůbec nějak. Myslím si, že jsou ty děti ve věku, kdy ani s nima nemůžou být žádné problémy. A jestli nastanou nějaký, tak to nikdo neví, že jo.

A jak dlouho jste čekali od podání žádosti, ukončení vyšetření a testů, než se s vámi spojil sociální pracovník ohledně vašeho dítěte?

No, to jsme uvažovali, že od toho podání žádosti, celý ten proces trval asi dva a půl roku. Ale to už si úplně přesně nemůžu vybavit, ale myslím si, že to bylo tak nějak.

A jaké byly vaše pocity, které si vybavujete po společném příchodu domů?

No bezvadný. Tak my sme se s Áďou znali, jak jsme ho navštěvovali v kojeňáku. A když jsme si ho už dovezli, tak jsme byli kamarádi a už jsme si ho prostě jen dovezli domů a bylo to báječný.

A první pocity, když jste si ho třeba pochoval?

No to bylo, u mě prostě byla ta chemie, která zafungovala hned. Když jsem ho viděl, vzal do náruče, tak jsem si říkal, to je on. Je náš. Nevím jaký, to, jak se to spouští u těch matek, když porodí, tak jsem to měl. Něco takovýho jsem měl u něj. On byl takový malý děťátko a tak jsem věděl, že jsem jeho táta a šmitec. Zamiloval jsem si ho a od té doby je můj. S tím jsem opravdu problém neměl.

A jak reagovala vaše rodina?

No úplně báječně. Babička ta splácla ruce, prababička ho pokřižovala, bylo to bezvadný. Přivítali ho všichni nádherně. Samozřejmě o něm věděli, těšili se na něj, no. Vůbec žádný problémy. Všichni se na něj těšili, všichni ho milují. Prostě je náš. Je náš. Opravdu ho bereme, že je náš. A ať už je biologický nebo adoptovanej, je to úplně jedno.

A vaši přátelé? Ti reagovali jak?

Výborně. Nezaznamenali jsme, že by někdo, někdo byl proti. Tak přátelé, co jsou opravdu přátelé, tak nás znají dlouho, vědí, že máme děti rádi, že jsme s dětma pracovali a že jsme děti vždycky chtěli a věděli, že je mít nemůžeme, tak byli rádi.

A nějaké reakce z okolí? Třeba i nějakého vzdáleného nebo negativní reakci jste nezaznamenali?

Vůbec nic jsem nezaznamenal.

A ještě poslední otázka, jestli si myslíte, že měla adopce nějaký vliv na váš vztah s manželkou?

Myslím si, že vůbec žádnéj. Zlobí nás teď oba Adámek.